

VOOR GEDRAGSVERANDERING EN DUURZAAM VOORKOMEN RECIDIVE ZIJN
KORTE GEVANGENISSTRAFFEN WEINIG SUCCESVOL

Korte gevangenisstraffen: tijd om ze af te schaffen?

Door Bregje Veltman

In 2020 werden in Nederland in 28 duizend strafzaken gevangenisstraffen opgelegd. Gemiddeld stromen jaarlijks 31 duizend gedetineerden in en uit Nederlandse gevangenissen. Een groot deel van deze gevangenisstraffen is van korte duur en gedetineerden stromen relatief snel weer uit. Maar liefst 85 procent van de gedetineerden verblijft korter dan zes maanden in de gevangenis, driekwart verblijft er korter dan drie maanden en de helft van de gedetineerden korter dan een maand. Het aantal korte detenties groeit al jaren. In Nederland kan een tijdelijke gevangenisstraf van maximaal dertig jaar opgelegd worden. De zwaarste straf binnen het Nederlandse strafstelsel is de levenslange gevangenisstraf, deze straf kan enkel in geval van de meest ernstige misdrijven zoals moord en terrorisme worden opgelegd.

LEES VERDER OP PAG. 2

deBonjo verschijnt 6x per jaar
Jaargang 16
nummer 1, februari 2022
Word voor 10 of 25 euro
vriend van Bonjo en ontvang
gratis abonnement op deBonjo

The essence of journalism is
a discipline of verification.
Bill Kovach & Tom Rosenstiel in
'The Elements of Journalism'

Illustratie: Mariëke Buijtenendijk

INHOUDSOPGAVE

- 02 Advocaat Peter Plasman neemt oud-minister Dekker de maat
- 05 Ook alternatieve straffen leiden tot vergelding
- 07 'Gelukkig werd er in de bajes naar me geluisterd'
- 10/11 Justitie werd domein liberale bewindslieden met opsluitbehoefte
- 14 Korte straffen ingrijpend voor mensen die op straat leven

- 17 Thuisdetentie effectief voor gevangenisstraf
- 18 Oud-rechter Frits Lauwaars: 'Er is weinig tot geen kennis over detentieschade.'
- 20 Jaap Brandligt: 'Komt er een einde aan repressie en verharding?'
- 24 Gedicht: 'Wij twee'

Extra editie voor programma Changing Justice Gears.

Amsterdam - Deze speciale editie van deBonjo is onderdeel van het programma Changing Justice Gears. Het gaat hierbij om een meerjarig programma dat in samenwerking met een tiental organisaties en verschillende lobbygroepen de korte straffen (tot zes maanden) wil hervormen dan wel vervangen met alternatieven. Om een beeld te schetsen: 75 procent van de gedetineerden zit korter dan drie maanden en tachtig procent korter dan een half jaar. Bovendien zijn de recidive cijfers voor kortgestraften gemiddeld hoger dan vijftig procent, binnen twee jaar na invrijheidstelling. Kortom korte straffen zijn vaak destructief, dragen niet bij aan de veiligheid en maken zaken juist vaak erger voor vrijwel alle 'stakeholders'.

VERVOLG VAN PAG. 1

Voor de duur van korte detenties bestaat geen eenduidige definitie, maar gangbaar is een detentieperiode tot zes maanden. Gevangenisstraffen worden uitgezeten in één van de 25 penitentiaire inrichtingen (PI's) of op één van de vier locaties van de Justitiële Jeugdinrichting (JJI) die Nederland telt. Ter discussie staat of korte detenties wenselijk zijn gelet op negatieve neveneffecten en mogelijke alternatieven.

Twee miljoen uur

Gevangenisstraffen kennen zowel bedoelde als onbedoelde effecten, maar dienen primair drie doelen. Allereerst vergelding: middels strafoplegging wordt aan de

Jaarlijks voert
Reclassering
Nederland in
opdracht van justitie
ruim dertigduizend
taakstraffen uit

samenleving getoond dat overtreding van wetten en regels niet geaccepteerd wordt. Daarnaast speelt de veiligheid van de samenleving een grote rol. Door een dader in te sluiten vormt hij immers geen acuut gevaar. Afsluitend is het voorkomen van recidive een belangrijke doelstelling. Omdat de meeste gedetineerden op een bepaald moment weer vrijkomen is het voor de samenleving van belang dat zij zo min mogelijk terugvallen in hun oude criminele gedragingen. Om hieraan tegemoet te komen wordt binnen de gevangensismuren gezorgd voor regelmaat, begeleiding en het opdoen van praktische vaardigheden. Indien de lengte van de straf het toelaat en de gedetineerde in kwestie gemotiveerd is, bestaat de mogelijkheid tot het volgen van opleidingen en trainingen. Voorgaande bevordert succesvolle re-integratie. Ingeval van lichte strafbare feiten, zoals verkeersovertredingen, mag de rechter een taakstraf opleggen (ook wel: werkstraf). De rechter kan overigens ook kiezen voor een combinatie van straffen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een (korte) gevangenisstraf of een geldboete naast de taakstraf. Bij het combineren van een taakstraf en een gevangenisstraf mag de duur van de gevangenisstraf maximaal zes maanden bedragen. In 2020 werden in totaal in 23 duizend strafzaken taakstraffen opgelegd. Jaarlijks voert Reclassering Nederland in

opdracht van justitie ruim dertigduizend taakstraffen uit. Gezamenlijk verrichten daartoe veroordeelden voor nagenoeg twee miljoen uur aan onderhoudswerkzaamheden, bijvoorbeeld bij maatschappelijke instellingen zoals voedselbanken. Op basis hiervan duurt een taakstraf gemiddeld 65 uur. Taakstraffen mogen maximaal 240 uur beslaan. Overigens heeft het alom aanwezige virus de uitvoering van taakstraffen behoorlijk opgeschort waardoor ingelopen dient te worden op de ontstane achterstanden. Doorlooptijden in de strafrechtketen en de tenuitvoerlegging van straffen dienen zo kort mogelijk te zijn om het effect van straffen te bevorderen.

Dark number

Van de ex-gedetineerden in Nederland recidiveert 47 procent binnen twee jaar na vrijlating. Na een taakstraf of reclasseringstoezicht is dit met 34 procent beduidend minder. Voor gedragsverandering en het duurzaam voorkomen van recidive is een korte gevangenisstraf weinig succesvol. Voornoemde percentages zullen in werkelijkheid hoger liggen. Hierbij geldt het *dark number*: slechts een deel van de criminaliteit komt in beeld waardoor de registratie onvolledig is en een totaalbeeld van criminaliteit en recidive ontbreekt. Naast het terugdringen van recidive pleit het voor taakstraffen dat deze onbetaalde arbeid ten goede komt aan de maatschappij. Dit vormde in eerste instantie de aanleiding voor het introduceren van onbetaalde arbeid als invulling van strafoplegging. In vergelijking tot (korte) gevangenisstraffen verkleinen taakstraffen de kans dat betrokkenen zich opnieuw op het criminele pad begeven. Daarnaast behouden veroordeelden vaker hun baan of woning na uitvoering van onbetaalde arbeid dan na het uitzitten van een straf. Ook is het hervatten van een eventuele opleiding minder gecompliceerd indien detentie achterwege blijft. Taakstraffen als vorm van strafdoening bieden perspectief: personen onderworpen aan onbetaalde arbeid doen werkervaring en vaardigheden op en dit bevordert toekomstige re-integratie. Bijkomend (financieel) voordeel is dat taakstraffen de samenleving als geheel minder geld kosten. Een gedetineerde kost de samenleving gemiddeld € 250,- per dag.

Kwetsbare uitgangspositie

Gedetineerden die een korte gevangenisstraf van maximaal drie maanden uitzitten kunnen gebaat zijn bij straffen of maatregelen buiten de gevangensismuren, ook wel: extramurale detentie. Hiermee wordt voorkomen dat gestraften hun baan verliezen of dat hun gezin wordt ontwricht.

Van de ex-gedetineerden recidiveert 47 procent binnen twee jaar na vrijlating

Bregje Veltman
(Tekening: Minke Veltman)

Na een taakstraf of reclasseringstoezicht is dit met 34 procent beduidend minder

In dit kader kan deelgenomen worden aan het Penitentiair Programma (PP), bedoeld voor gedetineerden die veroordeeld zijn tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van hooguit zes maanden. In de laatste fase van hun detentie kunnen zij onder elektronische bewaking buiten de gevangensismuren hun leven weer opbouwen teneinde de kans op recidive te verlagen. De reclassering houdt de gedetineerde in deze periode onder toezicht. Een strikte voorwaarde voor alle vormen van extramurale detentie is dat de betrokken gedetineerde hiermee geen gevaar vormt voor de samenleving. De gevangenispraktijk wijst uit dat gedetineerden zich vaak al voorafgaand aan de detentie in een kwetsbare uitgangspositie

Korte gevangenisstraffen kunnen echter lang genoeg zijn om serieuze schade aan te richten bij betrokkenen.

bevonden. Kortom: het gaat vaak niet goed met ex-gedetineerden na detentie, maar in veel gevallen ging het ook al niet goed voordat zij in detentie belandden. Voor succesvolle re-integratie is het essentieel dat gedetineerden doorlopend begeleid worden tijdens en na afloop van de strafuitzetting. Succesvolle re-integratie van uitstromende gedetineerden wordt echter bemoeilijkt door verschillende omstandigheden. Zo is de detentie van ruim de helft van de gedetineerden te kort om het organiseren van substantiële re-integratie-activiteiten mogelijk te maken. Momenteel wordt ernaar gestreefd om gedetineerden binnen tien dagen na hun instroom in de PI te screenen en binnen hooguit vier weken een detentie- en re-integratieplan (D&R-plan) op te stellen. Bij een detentie korter dan twee weken is er onvoldoende tijd om de situatie goed in beeld te krijgen en om een gedegen D&R-plan op te stellen. Bovendien verlangen de meeste re-integratie-activiteiten vrijwillige medewerking van betrokkenen en niet iedere gedetineerde is hiertoe bereid.

Drie w's: woning, werk en wederhelft

Zoals eerder benoemd duurt driekwart van de in Nederland opgelegde gevangenisstraffen korter dan drie maanden. Korte gevangenisstraffen kunnen echter lang genoeg zijn om serieuze schade aan te richten bij betrokkenen. De Raad voor Strafrechtstoepassing

en Jeugdbescherming (RSJ) stelt dat korte detenties weinig effectief en weinig betekenisvol zijn. Zodoende pleit de RSJ al jaren voor het terugdringen van korte detenties en het vermeerderen van meer betekenisvolle, maatschappelijk relevante en effectieve sancties voor strafbaar gedrag. Detentie kan tot detentieschade leiden door mogelijk verlies van een baan, bijbehorend inkomen, huisvesting, het gezin en het stigma dat detentieverblijf op een betrokkene en diens naasten drukt. Het recidiverisico is hoog en detentie is een hoge kostenpost in vergelijking tot alternatieve strafafdoeningen. Met betrekking tot recidive is het van belang om rekening te houden met de zogeheten drie w's: woning, werk en wederhelft. De kans op recidive is kleiner indien sprake is van huisvesting, een baan en een vaste relatie. Met name woning en werk zijn haalbare doelen om te ondersteunen teneinde recidive te voorkomen. Binnen een jaar na vrijlating slaagt één op de vijf ex-gedetineerden erin om een baan te vinden. Meer dan een derde van de gedetineerden die voorafgaand aan detentie nog werkten of studeerden raakt zijn baan of opleiding kwijt na detentie. Deze groep recidiveert significant meer dan de groep ex-gedetineerden die zowel vóór als ná het uitzitten van de straf werkte of studeerde. In het licht van vergelding fungeren gevangenisstraffen primair als genoegdoening voor de maatschappij. Een 'kale' gevangenisstraf doet namelijk niets in het kader van resocialisatie. Het grootste deel van de opgelegde gevangenisstraffen duurt te kort om succesvolle re-integratie in gang te zetten, maar te lang om de persoon in kwestie vrij te laten van detentieschade. Taakstraffen waarbij maatschappelijk relevant

Een 'kale' gevangenisstraf doet namelijk niets in het kader van resocialisatie

werk wordt verricht kosten de samenleving als geheel minder geld en leiden tot minder recidive. Kortom: is het, gelet op ongewenste en onbedoelde neveneffecten, niet tijd om de korte gevangenisstraffen (gedeeltelijk) af te schaffen? In deze editie wordt vanuit verschillende strafrechtelijk relevante expertises belicht welke alternatieven bestaan en waarom deze mogelijk aantrekkelijker zijn ten opzichte van het huidige beleid.

(Bregje Veltman is criminologe en lid van de redactie)

HET IS VEEL GEMAKKELIJKER OM JONGENS MET EEN ALTERNATIEVE STRAF OP HET RECHTE PAD TE HELPEN

Teamleider Youssef Ouaicha: 'Bij Bureau MHR komen jongeren met een grotere achterstand dan waarmee zij vast kwamen te zitten'

Van de redactie

Den Haag - Acht vragen aan Youssef Ouaicha, de teamleider re-integratie en opvoedondersteuning van het Bureau Maatschappelijk herstel en Rehabilitatie. Het bureau MHR is een vrijwilligersorganisatie die vanuit het hart van aandachtswijken aan een effectieve rehabilitatie en re-integratie van (ex-)gedetineerde jongeren van niet-westerse afkomst werkt. Daarbij ondersteunt de organisatie tevens het thuisfront van de jongeren bij de verwerking van de hechtenis en de rol die het gezin kan spelen bij de terugkeer van hun gezinslid in de samenleving. Desgewenst helpt de organisatie de slachtoffers bij het zoeken naar antwoorden op vragen en kan ook contact worden gelegd tussen slachtoffer en dader.

Bureau MHR
Maatschappelijk Herstel
en Rehabilitatie

Bureau MHR bestaat uit een team van vaste medewerkers en werkt verder met een grote groep betrokken vrijwilligers. Op projectbasis wordt in sommige gevallen deskundigheid van buiten ingezet.

Karima Daoudi is directeur en tevens initiatiefnemer van Bureau MHR. Zij zet zich al jaren in voor verbetering van de sociale omstandigheden van minderheidsgroepen in de regio Zuid-Holland. Vanuit haar passie en deskundigheid heeft zij de programma's ontwikkeld, waaronder het succesvolle Forsa! Bureau MHR biedt kwetsbaren in de samenleving een toekomstperspectief!

Wat maakt u mee met jongeren die terugkomen van een korte gevangenisstraf?

Youssef Ouaicha: 'Bij Bureau MHR komen wij jongeren tegen die vrijkomen met een grotere achterstand dan waarmee zij vast kwamen te zitten.

Juist bij de jongeren die een baan hebben of een studie volgen kan een gevangenisstraf veel negatieve gevolgen hebben. Kijkend naar de re-integratiedoelen waar veel wordt gehamerd op het vinden van een passende baan of opleiding, is het niet gewenst om hen tijdens een studie, of bij een vaste werkgever, uit het systeem te trekken. Een alternatieve straf is gepaster en dan is het zaak om de juiste begeleiding en ondersteuning te bieden waar het mis gaat. Kijkend naar deze specifieke doelgroep zien wij dat na bijvoorbeeld een jaar detentie het heel moeilijk is om weer te starten bij hun oude werkgever of opleiding.

Hoe zijn die eraan toe?

Wij zien duidelijk twee groepen die vrijkomen. Aan de ene kant is er een groep die gemotiveerd is om nooit meer vast komen te zitten en er alles aan wil doen om een mooie toekomst op te bouwen, aan de andere kant is er een groep dat gedemotiveerd en teleurgesteld is in het systeem. De laatste groep loopt vaak rond met veel wrok en emotie, en ziet re-integratie als iets wat niet voor hen is weggelegd. Vooral omdat zij het gevoel hebben alles kwijt te zijn en met een enorme achterstand herintreden in de maatschappij. Een belangrijk verschil is dat de groep met gemotiveer-

Desgewenst helpt de organisatie de slachtoffers bij het zoeken naar antwoorden op vragen en kan ook contact worden gelegd tussen slachtoffer en dader

den vaak een solide netwerk hebben van betrokken familie en vrienden met wie ze contact hebben en waar zij na detentie eventueel kunnen verblijven. Vanuit Bureau MHR zetten wij in op herstel en ondersteuning van het netwerk. Wij zien dat het netwerk veel vragen heeft

omtrent detentie en re-integratie en dat zij middels de officiële wegen weinig tot geen informatie krijgen.

Wat/wie zijn ze kwijtgeraakt?

Ongeveer zeven op de tien jongeren uit detentie met wie we werken, komt vrij met hoge schulden. Schulden aan het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB), andere organisaties, maar ook vaak grote schulden bij vrienden en familie. We zien dat, ondanks de sterke drang bij de meesten om schuldenvrij te zijn, de aflossing van oplopende schulden veelal moet worden uitgesteld, wat vaak weer resulteert in nog hogere schulden.

Een tweede obstakel is de emotionele weerbaarheid, de doelgroep vindt het moeilijk om emoties te benoemen en daarmee iets te doen. Dit resulteert in middelengebruik. Juist dit vluchtgedrag zorgt ervoor dat zij niet adequaat kunnen omgaan met tegenslagen. Negen van de tien jongeren wil graag stoppen met blowen en/of drinken, maar weet niet hoe. Zij geven zelf aan dat middelengebruik een goede dagritme en planning bemoeilijkt. Terwijl juist deze groep gebaat is bij een goed ritme en zinvolle dagbesteding met uitzicht op doorgroeimogelijkheden.

Na detentie hebben zij minder sociale contacten en merken we vaak een angst bij de doelgroep om nieuwe contact aan te gaan, zij zijn bang voor stereotypering en hebben hierdoor een laag zelfbeeld.

Wat was hun ervaring met die gevangenisstraf?

Een gevangenisstraf maakt indruk, negen op de tien jongeren met wie we werken ervaren nog regelmatig stress en angstmomenten ook jaren na detentie. Voor sommigen kan het geluid van een rammelend sleutelbos al voor een nare flashback zorgen. Vooral de eerste maanden zijn erg traumatisch, het gevoel hebben dat je niet weet waar je aan toe bent, kan resulteren in blijvende trauma en angstbeelden. De jongeren geven tegelijkertijd aan dat er weinig mogelijkheden zijn om te werken aan re-integratie tijdens detentie. In het geval van kortgestraften verblijft het overgrote gedeelte van de gestraften voornamelijk in het Huis van Bewaring (HvB) en dus niet of vaak maar kort in een penitentiare inrichting waar de meeste programma's zijn. Hierdoor komen ze vaak onvoorbereid terug en raken ze ook sneller in de problemen terecht

Hoe zeer hebben ze geestelijk geleden?

In de praktijk zien wij dat veel jongeren trauma's, stress en een verwarde emotieregulatie overhouden aan detentie. Het ingewikkelde is dat zij dit vaak zelf niet willen erkennen, maar ook niet weten waar zij terecht kunnen met verhaal en klachten. Tegelijkertijd zien zij hulp vragen voor mentale klachten als een zwakte en zijn ze bang om weggezet te worden als gek of verward persoon. We merken wel dat laagdrempelige gesprekken in een veilige setting met een vrijwilliger maatje, vaak wel helpt de deur op een kier te zetten voor professionele hulp.

Hoe veel beter is het om een alternatieve straf op te leggen? Taakstraf, enkelband?

Bij straffen tot anderhalf jaar zien wij dat een alternatieve straf een beter effect heeft, zowel op de doelgroep, voor het netwerk als voor de maatschappij. Kijkend naar het recidivecijfer bij beide groepen is de groep met een alternatieve straf minder snel geneigd om terug te vallen in het oude gedrag. Immers, zij blijven binding houden met de maatschappij en worden gemonitord tijdens hun alternatieve straf.

Tegelijkertijd is er ruimte om meer interventies in te zetten om recidive tegen te gaan. Bij Bureau MHR besteden wij veel aandacht aan moreel besef en het betrekken van het netwerk. Juist deze twee zaken zijn van belang om recidive tegen te gaan en deze groep aan te laten aansluiten bij de maatschappij.

Doelgroep vindt het moeilijk om emoties te benoemen en daarmee iets te doen

Voorbeelden

Een van de jongere deelnemers had een eigen bouwbedrijf, met allerlei lange termijncontracten, denk aan een lease bus, kantoorhuur, woninghuur, opdrachtgevers. etc. Hij moest vanwege een geweldsincident voor twee maanden de gevangenis in. De rechter wilde niet meegaan in een alternatieve straf. Dit heeft geresulteerd in het kwijtraken van zijn woning, zijn busje en uiteindelijk het verlies van zijn kantoorruimte en vaste opdrachtgevers.

Hoe moeilijk zijn jongeren die vastzaten weer op het goede spoor te krijgen in vergelijking met de jongeren die een alternatieve straf hebben gekregen?

Het is veel gemakkelijker om jongens met een alternatieve straf op het rechte pad te helpen, want ze zijn al buiten en kunnen snel schakelen. Hierbij is gebruik maken van het netwerk vaak essentieel voor de binding en erg belangrijk dat er tijdig wordt ingezet op re-integratie. Jongens die vastzitten (zowel in het HvB als de PI) leren enkel een CV en motivatiebrief opstellen. Zij kunnen niet oefenen met echte sollicitatiegesprekken, meedoen aan werkstages of open dagen bezoeken. Een gevangenisstraf bemoeilijkt de re-integratie van deze doelgroep, doordat echte re-integratie pas mogelijk is na detentie.

(Wie in detentie in de leeftijd van 17 tot 27 jaar zit en wil jij werken aan de toekomst, kan zich melden bij Bureau MHR, Genemuidenstraat 208 in Den Haag / 070-3697531)

HET STRAFRECHT IS 'ULTIMUM REMEDIUM', EEN LAATSTE REDMIDDEL, ALS ECHT GEEN ENKEL ANDER MIDDEL MEER KAN

Oog voor de kwetsbare mens zou er vaker moeten zijn

Myrddin W. Bouwman

Zaandam - Tijdens mijn studie rechten kregen wij bijgebracht dat het strafrecht 'ultimum remedium' is, een laatste redmiddel, als echt geen enkel ander middel meer kan. Het zei mij als 18-jarige student toen nog niet zoveel, dit hele idee. Inmiddels ben ik bijna 18 jaar strafrechtadvocaat, en vind ik dat dit concept van 'laatste redmiddel' iets heel wezenlijks is voor alle deelnemers in de strafrechtsketen.

Voor dit artikel heb ik contact opgenomen met een van mijn cliënten, een welbespraakte Iraakes. Hij noemt mij altijd Meester en zo zal ik hem nu aanduiden. Meester is lang verslaafd geweest aan heroïne en pleegde bijbehorende delicten als winkeldiefstal, bezit drugs, en zakkenrollerij. Bij uitstek feiten waarvoor 'korte straffen' worden opgelegd. Meester heeft veel bajesen van binnen gezien. Ik verwachtte echt dat hij in reactie op het onderwerp zou roepen: 'Korte straf? Zinloos, nutteloos, lost niks op, weg ermee'.

Zijn reactie was echter veel genuanceerder. Hij differentieerde sterk tussen de verschillende typen veroordeelden, ten aanzien van de (on)zin van een korte detentie. 'Als je dakloos bent, en verslaafde, is een korte straf een soort opvang. Je hebt een dak boven je hoofd, voedsel, je kan douchen en je hoeft niet steeds zelf te hosselen,' aldus Meester. Meester beschreef een situatie waarbij een dakloze die in

vrijheid werd gesteld, niet weg wilde uit de PI. De dakloze ging gillen, klampte zich aan een deur vast. Hij wilde de straat niet meer op. Mijn observatie zou zijn dat keer op keer een korte detentie voor de dakloze verslaafde nogal zinloos is. Er is behoefte aan opvang, begeleiding, en behandeling. Niet aan straf.

Geharde gedetineerden

Meester beschreef ook geharde gedetineerden. Deze pleegden calculerend feiten. De geharde gedetineerden werden volgens Meester tijdens de korte straf alleen nog harder. Ze waren boos, vloekten en tierden, en beraamden plannen over wat ze na invrijheidstelling zo snel mogelijk alsnog erger feit konden begaan. Korte straf? Werkt hier averechts. Volgens Meester had de dreiging van een korte detentie het meeste effect op mensen die juist veel te verliezen hebben, zoals woning, baan, relatie, en contact met kinderen. Een korte straf zou dan zeker vanuit het oogpunt van speciale preventie effectief zijn. Als de straf daadwerkelijk wordt opgelegd, is het risico op

detentieschade en stigmatisering alleen in mijn visie hier wel heel groot.

Meester is opgekrabbeld, en heeft een bedrijf opgericht. Hij neemt volop deel aan de samenleving en is/lijkt abstinert. Dit komt alleen helemaal niet door de vele korte straffen die hij destijds kreeg, maar doordat de storm in hoofd en lijf inmiddels is gaan liggen.

'Lieve Bouwman'

Bij het denken over korte straf kom ik als vanzelf uit bij een andere cliënt die ik al jaren bijsta. Hij noemt mij altijd 'lieve Bouwman', heeft een IQ van 49 en is schizofreen. 'Lieve Bouwman' heb ik voor het eerst ontmoet op

*'Mama, als iemand in de gevangenis zit, komt die er dan wel weer uit?'
Ik: 'Ja, meestal wel'*

het hoofdbureau in Amsterdam tijdens piket. Ik mocht hem geen hand geven van de cellenwacht, want hij had net alle wanden van de cel met uitwerpselen ingesmeerd. Er wordt wel gezegd dat

de strafrechtadvocatuur met de poten in de modder staat, maar soms is het dus nog erger.

'Lieve Bouwman' is na verloop van tijd in een kliniek opgenomen. Hij neemt trouw medicatie en functioneert aardig. De scherpte is er wat af. Hij mag af en toe met verlof, en dan gaat meneer graag naar de Wallen. Hij heeft alleen geen geld, en gaat dan bedelen of nepdope verkopen.

Hierdoor is hij inmiddels een persona non grata in Amsterdam. Hij krijgt talloze gebiedsverboden opgelegd, en gaat verbalisanten beledigen. Ook 'verniet' hij zijn cel. 'Lieve Bouwman' ligt als hij wordt aangehouden in de foetus-houding, en zegt niks. Hij plast en poept uit protest. Van familie hoorde ik dat hij als jongetje ernstig is getraumatiseerd door veiligheidstroepen in uniform uit zijn land van herkomst.

Vervolgens komt de zaak bij de politierechter. Als 'Lieve Bouwman' de pest in heeft dan gooit hij de dagvaarding weg. Vervolgens komt er niemand op zitting, en wordt hij tot meerdere maanden cel veroordeeld. Dit vind ik voor hem erg schadelijk. Als hij (of advocaat) wel komt, wordt hij meestal schuldig verklaard zonder oplegging van een straf. Als dit gebeurt, ben ik trots op de Nederlandse strafrecht-spraak. Ik vind het mooi dat er oog is voor de kwetsbare mens, en

denk dat dit vaker zo zou moeten zijn.

Zwarte jas, wit slabbertje

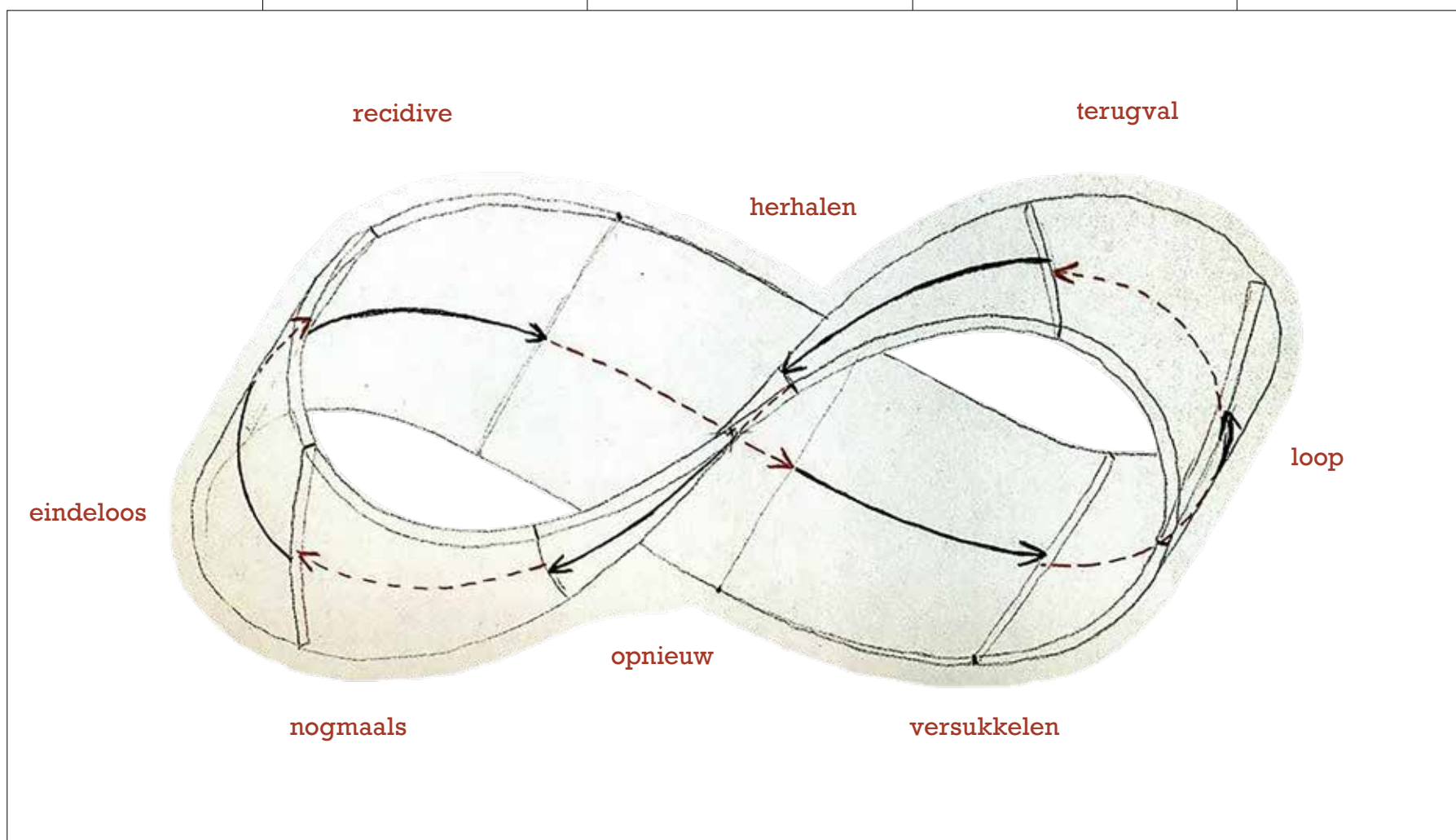
De roep om repressie en hard straffen is de laatste jaren heel groot. Als advocaat verzet ik mij hier met hand en tand tegen, omdat hoog en hard straffen helemaal niets oplost, maar vaak averechts werkt.

Mijn zontje van 4 vroeg mij. 'Mama, als iemand in de gevangenis zit, komt die er dan wel weer uit?' Ik: 'Ja, meestal wel.' 'En hoelang moet die daar dan blijven?' Ik: 'Tja, dat wordt bedacht door iemand die net zo'n zwarte jas met een wit slabbetje aandoet als mama, en dan in een advocatenhuis gaat praten.' Ik hoop dat iedereen met zwarte jas en wit slabbetje om terughoudendheid betracht bij het vragen of opleggen van korte vrijheidsstraffen, veel oog heeft voor de persoon die terechtstaat, en van het ultimum remedium karakter doordesemd is. En als er dan vrijheidsstraf of voorlopige hechtenis wordt toegepast, moet deze heel goed worden gemotiveerd, wat de acceptatie bij verdachten enorm vergroot. Want, zoals de dichter William Blake al schreef: 'Expect poison from the standing water'.

(Myrddin W. Bouwman is strafrechtadvocaat.)

(foto: yoo.rs)

HET RECIDIVERISICO NA DETENTIE IS HOOG

Ook alternatieve straffen leiden tot vergelding, maar ook tot minder schade en minder recidive

Jaap Brandligt

Den Haag - De Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) pleit voor minder korte detenties en meer betekenisvolle sancties. De samenleving is gebaat bij effectieve strafrechtspleging met een maatschappelijke meerwaarde, aldus de RSJ in een persbericht.

Dat is te lezen in het advies 'Korter detenties nader bekeken' dat de RSJ heeft uitgebracht. Bijna driekwart van alle detenties duurt korter dan drie maanden. Het gaat hierbij niet alleen om de korte gevangenisstraf, maar ook om de voorlopige hechtenis en vervangende hechtenis. Dat is bekend nieuws. De RSJ is van mening dat het aantal korte detenties moet worden teruggedrongen. De samenleving is gebaat bij effectieve strafrechtspleging met een maatschappelijke meerwaarde. Korte detenties zijn maar zelden effectief. De mogelijkheden voor gedragsverandering en re-integratie zijn zeer beperkt. In feite is het oud nieuws, maar nog slecht binnengekomen bij de beleidsmakers. Daar komt bij dat ook een korte detentie tot detentieschade leidt, door het (mogelijke) verlies van een baan, inkomen, huisvesting en het stigma van verblijf in een justitiële inrichting voor de justitiabele en diens omgeving. Bovendien is het recidiverisico na detentie hoog en zijn detenties duur in vergelijking met

Elektronische detentie komt steeds meer in beeld. (Foto Paul Grijpma)

Ook adviseert de RSJ de reclassering beter te laten onderzoeken welke sanctie passend en haalbaar is

alternatieve straffen. Een reactie op strafbaar gedrag is noodzakelijk, maar kan op andere manieren dan door opsluiting in een cel. De RSJ adviseert gebruik te maken van alternatieven zoals voorwaardelijke sancties met op de persoon toegesneden voorwaarden en deze uit te breiden met elektronische detentie. Daarnaast vindt de RSJ het belangrijk dat er wordt afgezien van beperkingen zoals het taakstrafverbod en dat de uitvoering van sancties verbetert. Ook adviseert de RSJ de reclassering beter te laten onderzoeken welke sanctie passend en haalbaar is. Alternatieven dragen niet alleen bij tot vergelding, maar leiden ook tot minder schade en minder recidive. Betekenisvolle alternatieven hebben daardoor een grotere maatschappelijke meerwaarde, terwijl ze minder kostbaar zijn.

(Jaap Brandligt is directeur van Bonjo)

ZOWEL BIJ LICHTE ALS BIJ ZWARE MISDRIJVEN IS BEMIDDELING EEN OPTIE

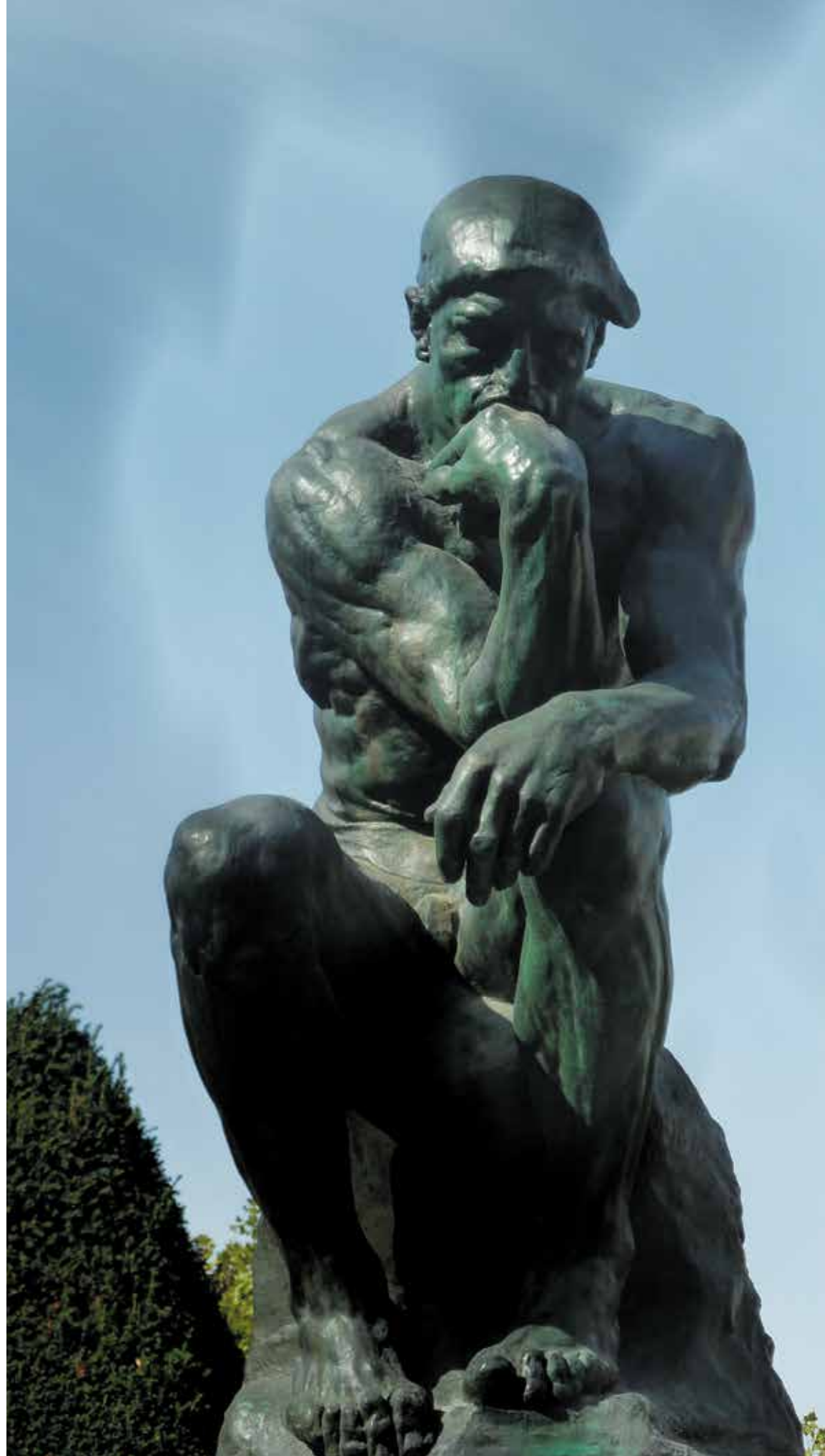
Wesley: 'Ondertussen zit iedereen alleen in zijn cel echt wel na te denken over het delict'

Sanne Verijdt

Utrecht - 'In de PI is vaak sprake van groepsdruk en stoerdoenerij, maar ondertussen zit iedereen alleen in zijn cel en denken ze echt wel na over het delict.' Stel dat het slachtoffer met jou in gesprek zou willen, wat zou je hem/haar willen vertellen? Hoe denk je terug aan wat er is gebeurd? Misschien speel je zelf wel met de gedachte om in contact te komen met het slachtoffer? Bijvoorbeeld om jouw kant van het verhaal te vertellen, zodat het niet in je hoofd blijft zitten, omdat je binnenkort vrijkomt of omdat je afspraken wil maken voor de toekomst. Een dader is meer dan zijn of haar delict. Perspectief Herstelbemiddeling brengt direct betrokkenen van een ingrijpende gebeurtenis, zoals een misdrijf, met elkaar in contact. Bemiddeling kan op elk gewenst moment plaatsvinden. Kort na het misdrijf, maar ook na langere tijd. Zowel bij lichte als bij zware misdrijven is bemiddeling een optie en zowel slachtoffers als verdachten of daders kunnen het initiatief tot contact met de ander nemen. Na een aanmelding gaat een professionele en meerzijdig partijdige bemiddelaar aan de slag om te inventariseren wat de wensen en behoeften van de betrokkenen zijn en wat de verwachtingen van het bemiddelingstraject zijn. De betrokkenen bepalen namelijk zelf wat er tijdens de bemiddeling aan bod komt. Het contactmoment wordt zorgvuldig voorbereid en ook de

De betrokkenen bepalen namelijk zelf wat er tijdens de bemiddeling aan bod komt

wijze waarop contact plaatsvindt is een keuze. Naast een bemiddelingsgesprek, is het bijvoorbeeld ook mogelijk om een brief aan elkaar te schrijven. Bemiddeling is altijd vrijwillig, kosteloos en vertrouwelijk. Perspectief doet haar werk vanuit de overtuiging dat door het contact met de ander aan te gaan,

De Denker bronzen beeld van Auguste Rodin in Musée Rodin, Parijs

betrokkenen zelf kunnen bijdragen aan hun eigen herstel. Ze krijgen de ruimte om voor zichzelf op te komen, initiatief te nemen en zelf sturing te geven aan het (herstel)proces. Het stelt betrokkenen in staat om vragen te stellen en antwoorden te geven,

Vaak voelen ze zich na het contact opgelucht, minder angstig en minder boos

maar ook om excuses aan te bieden. Betrokkenen krijgen zo meer inzicht in hoe het zover kon komen en wat de gevolgen van de gebeurtenis zijn. Vaak voelen ze zich na het contact opgelucht, minder angstig en minder boos. Hoewel het voor iedereen

verschillend is op welke wijze bemiddeling kan helpen, helpt het betrokkenen over het algemeen een stap verder, kan het herhaling voorkomen en kan het bijdragen aan resocialisatie. Groepsdruk en stoerdoenerij Dit was ook het geval bij Wesley (25). Hij is op jonge leeftijd veroordeeld voor meerdere gewapende overvallen. Wesley vond in de PI

'Van crimineel werd ik weer mens'

een flyer van Perspectief Herstelbemiddeling en benaderde direct zijn casemanager, omdat hij zijn kant van het verhaal wilde vertellen. Hij wilde vertellen dat het niets persoonlijk was en wilde mensen laten begrijpen waarom hij deed wat hij heeft gedaan. Niet om hun sympathie te krijgen of om zich achter te verschuilen, maar omdat het ook slachtoffers kan helpen bij de verwerking. Zo voelde Wesley zich van een crimineel weer mens worden. Dat was voor hem het effect van het bemiddelingstraject. Als tip aan alle PI's stipt Wesley het belang van het bespreekbaar maken van herstelbemiddeling tijdens detentie aan. 'In de PI is vaak sprake van groepsdruk en stoerdoenerij, maar ondertussen zit iedereen alleen in zijn cel echt wel na te denken over het delict,' aldus Wesley. Schaamte is een gevoel dat heel verlammend kan werken, waardoor een dader lang niet altijd laat zien dat hij worstelt met wat er is gebeurd.

(Sanne Verijdt is beleidsmedewerker bij 'Perspectief Herstelbemiddeling') Voor informatie hulp Perspectief: 030 - 234 00 45 www.perspectiefherstelbemiddeling.nl/aanmelden.

Hele verhaal Wesley: <https://www.perspectiefherstelbemiddeling.nl/zo-werkt-het/ervaringen-deelnemers/van-crimineel-werd-ik-weer-mens>. (De naam van de persoon is vanwege privacyredenen aangepast).

BÉLANGER GING LANG GEBUKT ONDER HET SCHULDGEVOEL DAT HIJ ZIJN DOCHTER IN DE STEEK HAD GELATEN

'Gelukkig werd er in de bajes naar me geluisterd'

Het verhaal over hoe Jerry Bélanger er weer bovenop kwam.

Nu is hij ervaringsdeskundige forensische verslavingszorg bij FVK Piet Roordakliniek in Zutphen

Bedel Bayrak

Zutphen - Jerry Bélanger, kwam op latere leeftijd (33) voor het eerst in aanraking met justitie. Wat volgde is een periode van zeventien jaar van verslavingsproblematiek, gevangenis in en uit, een stuk of zeven keer.

De eerste keer?

Jerry Bélanger nu 53: 'De eerste keer dat ik vast kwam te zitten zat ik zwaar aan de middelen, crack, cocaïne, later ook heroïne. Die periode destijds ging gepaard met een aantal andere zaken die veel stress opleverden. Zo ging mijn eenmansbedrijf failliet, verloor ik mijn oma met wie ik een hele bijzondere en hechte band had en ontstond er een breuk tussen mijn toenmalige vriendin die zwanger was van mijn dochter. Toen mijn dochter werd geboren, werden de ruzies steeds heviger. Ik gleed af van recreatief naar steeds intensiever gebruik. Alsmar meer om te dealen met het alledaagse leven en stress.'

Hoe lang moest u zitten?

Bélanger: 'Ik kreeg vijf maanden. Vijf maanden gevolgd door zeventien jaar van gevangenis in, gevangenis uit, kliniek in, kliniek uit. Na de eerste keer verloor ik mijn onderdak en werk, zag ik weinig heil meer in mijn situatie. Snuiven was inmiddels het roken van crack geworden. Mijn delict gedrag werd ook van kwaad tot erger, zo ook de straffen die ik opgelegd kreeg. Wat begon met 'lenen' en nooit terugbetalen werd diefstal, daarna flessentrekkerij, valsheid in geschrifte, inbraak, handel in harddrugs en smokkel. De straffen werden ook steeds langer, acht, twaalf, zestien en achttien maanden. Ik ging steeds weer nieuwe grenzen over en praatte het telkens weer goed voor mezelf. Grenzen waarvan ik eerder dacht nooit te zullen overtreden.'

Wat was het kantelpunt?

Bélanger: 'In 2013, maar eigenlijk al eerder in 2012 gebeurde er iets wat me raakte. Jarenlange verslaving en delict gedrag had geleid tot vervreemding van vrijwel alle familie en vrienden. Ik mocht mijn dochter niet meer zien, mijn eigen moeder wilde al heel snel niets meer met mijn drugsgebruik te maken hebben, en met haar vele anderen. Er was wel één uitzondering, mijn zus. Maar in 2012 kwam het moment dat ook zij er niet meer tegen kon 'Sorry Jerry ik kan dit niet meer.' Ze gaf aan dat ze niet wilde worden geconfronteerd met mijn dood. Ik was niet meer welkom. Je denkt

dat er weinig meer te breken valt, maar dus wel. Iets in mij brak.'

En toch, u kwam er weer bovenop?

Jerry Bélanger: 'Ja, want het jaar daarop begon ik aan wat later mijn laatste detentie zou blijken in de 'Glasbak' de voormalige gevangenis te Zwaag. Ik kicke hier af van methadon en bleef ondanks dat ik eraan kon komen ook clean. De steun en begrip van het personeel was hierbij cruciaal. Ik werd serieus genomen en ik had het gevoel dat er naar me werd geluisterd. Zo mocht ik hele dagen werken in plaats van halve dagen toen ik daarom vroeg. Frans Douw was daar de directeur destijds en dat heeft ongetwijfeld bijgedragen aan een meer humane benadering.

'Ik heb ontzettend mazzel gehad dat ik de begeleiding had van betrokken personen met een hart voor de zaak die ook echt naar me luisterden'

U was dus weer aardig opgeknapt?

Bélanger: 'Ja, na vier à vijf maanden was ik inderdaad redelijk opgeknapt, maar toen moest ik door faseren naar Heerhugowaard. Daar ben ik toen voor gaan liggen! Want destijds stond die inrichting bekend als een 'party bajes'. Ik wilde niet terugvallen. Gelukkig werd er naar me geluisterd en mocht ik naar de forensische verslavingskliniek (FVK) Piet Roordakliniek in Zutphen, daarna volgde de open fase in de Zeer Beperkt Beveiligde Inrichting (ZBBI) in Tiel en uiteindelijk mocht ik ook deelnemen aan een begeleid-wonentraject. Tijdens mijn hele traject werd ik goed en gelijkwaardig ondersteund. Op een gegeven moment ging ik ook spreken, voorlichting geven, op verschillende scholen en raden van bestuur over onze ervaringen. In 2016 heb ik mijn toelatingstest

Jerry Bélanger: 'De behandelaar wist wel wat het beste voor me was.'

gehaald voor het hoger beroeps-onderwijs (hbo), zodat ik de juiste papieren had om door te kunnen gaan als ervaringsdeskundige binnen gedwongen kaders. Na een heel traject ben ik in 2018 afgestudeerd en werd ik op sleeptouw genomen door inmiddels vriend, collega en voorvechter ervaringsdeskundigheid, Rick Kamphuis. Een ander persoon die erg belangrijk voor mij is geweest, is Alexander Douwes Dekker. Hij is langdurig betrokken geweest: eerst als mijn afdelingspsycholoog, toen als therapeut, stagebegeleider, coach en nog steeds betrokken als adviseur en mentor. Inmiddels werk ik als ervaringsdeskundige in Zutphen waar ik ooit binnenkwam als cliënt.

U was vaker opgenomen, wat maakte deze keer anders?

Jerry Bélanger: 'Inderdaad, ik had hiervoor zeker vijf langdurige opnames gehad (langer dan één jaar) maar dat lukte steeds niet omdat ik domweg gelijkwaardigheid miste. De behandelaar wist wel wat het beste was voor me, dat werkte niet bij iemand met een autoriteitsconflict. Tijdens mijn laatste behandeling lag het verschil erin dat ik kon aangeven bij de behandelaars wat ik nodig had. Er werd naar mij geluisterd en op veel punten ging men ook mee in mijn behoefte.'

Wat waren de grootste uitdagingen op uw pad naar herstel en het vinden van uw plek?

Bélanger: 'Ik heb veel mazzel gehad dat ik de begeleiding kreeg van betrokken personen met een hart voor de zaak die ook naar me

luisterden. Op een gegeven moment ging ik ook kijken naar de toekomst. Wat is mijn toegevoegde waarde in een forensische setting? Hoe ga ik om met de moeite die ik heb met autoriteit? Hoe kan ik mijn grenzen aangeven, enzovoorts? Douwes Dekker is daar wel erg belangrijk in geweest. Kortom mijn herstel had te maken met mijn innerlijke drive en strijdbaarheid, maar was zonder de inzet en werkwijze van degenen om mij heen nooit gelukt.'

'Korte detenties zijn vaak ineffectief, de kans op gedragsverandering laag en de kans op detentieschade vrijwel onvermijdbaar'

Wat moet er anders gebaseerd op uw ervaringen?

Jerry Bélanger: 'Wat je van mijn case kan leren is dat de korte straffen die ik heb uitgezeten mijn situatie alleen maar erger hebben gemaakt. Ik raakte mijn huis, werk en bovenal voor een groot deel mijn hoop kwijt. Ik denk dan ook dat de samenleving gebaat is bij een effectieve strafoplegging met een maatschappelijke meerwaarde. Dus niet (alleen maar) vergelding. Korte detenties zijn vaak ineffectief, de kans op

gedragsverandering ligt laag, en de kans op detentieschade is vrijwel onvermijdbaar. Korte detenties komen dus wat mij betreft onvoldoende tegemoet aan de verschillende strafdoelen. Je kan in veel gevallen veel beter vier weken taakstraf hebben, of twee maanden elektronische detentie in combinatie met toezicht en een cursus, dan 2 weken celstraf. Maar belangrijker nog is straf op maat. Als ik terugdenk was een enkelband voor mij net zo effectief geweest, zo niet effectiever om tot mij door te laten dringen dat er iets flink is mis gegaan zonder dat ik alle hoop zou hebben verloren. Op momenten dat ik vastzat en geen toekomstperspectief zag, was ik erg wanhopig, maar gelukkig had ik enorm betrokken behandelaars. Ik vrees alleen dat voor iedere 'Jerry' die de juiste hulp vindt, er een stuk of negen 'Jerry's' in wanhoop stranden.'

Wat is de rol van ervaringsdeskundigheid hierin?

Bélanger: 'Een ervaringsdeskundige kan heel veel bijdragen bij het doordringen tot mensen. Je herkent immers veel in de ander en de ander herkent veel in mij daardoor kan er gemakkelijker een vertrouwensband worden opgebouwd. Uiteraard is een gedegen training of opleiding nodig, maar ik denk dat met expert-ervaringsdeskundigen als Toon Walravens, Bart Luining, Rick Kamphuis en anderen er genoeg kennis en ervaring is in Nederland om dit te realiseren.'

Hoe gaat het nu met u? Mist u nog iets in uw leven?

Bélanger: 'Ik heb inmiddels een kring van vrienden en collega's met wie ik erg blij ben. Ik heb weinig om over te klagen, maar er is nog wel iets dat aan me knaagt: het gemis van mijn dochter. Ik heb sinds mijn vertrek geen contact meer met haar gehad. Ik ging lang gebukt onder het schuldgevoel dat ik haar in de steek had gelaten. Achteraf bezien was dit ook een belangrijk onderdeel van mijn ontwrichting. Af en toe zoek ik haar online op. Ik weet dat zij goed bezig is. Ze studeert inmiddels en ik ben dan ook heel erg trots op haar. Ik weet dat ik er heel lang niet ben geweest voor haar en snap dus ook wel waarom ze geen contact wil. Toch koester ik ergens de stille hoop dat ze ooit alsnog besluit te reageren op mijn berichtjes. Wie weet, misschien leest ze dit wel.'

de **BONJO** colofon

ONAFHANKELIJKE KRANT VOOR HET GEVANGENISWEZEN

deBonjo is een uitgave van de vereniging Bonjo en verschijnt zes keer per jaar.
Oplage: 10.000 exemplaren
Abonnementen 25,00 euro per jaar
Losse nummers 4,50 euro inclusief porto.

© copyright: deBonjo
Overnemen van artikelen is alleen toegestaan na overleg met de redactie.

Reacties zijn welkom op:
info@bonjo.nl

Deze extra editie is mede mogelijk gemaakt door Porticus

Contactadres
telefoon: 0800 3334446 (gratis)
020 66 59 420
Postbus 10109 | 1001 EC Amsterdam
info@bonjo.nl | www.bonjo.nl

Directeur Bonjo
Jaap Brandligt

Bestuur Bonjo
Toine Bakermans
Miep van Diggelen (penningmeester)
Paul Grijpma
Bas Kniphorst
Dennis Lahey
Willemijn Los
Roselyne Oudenampsen-Joyal, (voorzitter)

Redactie
Paul Grijpma, hoofdredacteur
paulgrijpma@gmail.com
www.paulgrijpma.nl

Producer
Bedel Bayrak

DeBonjo wordt via de bibliotheken en de re-integratiecentra in de gevangenissen verstrekt aan alle gemiddeld 10.000 aanwezige gedetineerden. Geldt ook voor ambtenaren werkzaam in het gevangeniswezen en de talloze medewerkers en vrijwilligers van de leden van de Vereniging Bonjo. Strafrechtadvocaten hebben veelal een abonnement.

Medewerkers
Veronique Achoui
Prof. Dr. Ivo Aertsen
Toine Bakermans
Bedel Bayrak
Jerry Bélanger
Jaap Brandligt
Mr. Myrddrin Bouwman
Drs. Marc Boumans
Prof. Mr. Jacques Claessen
Dini van het Noorden
Teake Damstra
Frans Douw
Dr. Laura van Duin
Nieke Elbers
Mr. Frits Lauwaars
Henk Oosterling
Youssef Ouacha
Mr. Peter Plasman
Drs. Gert Jan Slump
Drs. Bregje Veltman
Sanne Verrijdt
Toon Walravens

Illustraties
Jaarcursus Illustratie MK24:
Marieke Buijtendijk
Willemijn van Koevoorden
Marisa Stoffers
Maaïke van Walstijn

Vormgeving
Caroline de Roy

Druk
Janssen/Pers, Gennep
Handling & verspreiding:
Janssen/Pers, Gennep
ISSN: 2352-104X

Veronique Achoui: 'Mensen waren al vervreemd van de samenleving en de gevangenis versterkt dit'
(Foto: Nadiah el Sayed)

**IN KLEINSCHALIGE DETENTIEHUIZEN BLIJVEN
MENSEN VERBONDEN MET DE SAMENLEVING**

Gevangenis ultieme symbool van sociale ongelijkheid

Veronique Achoui

Amsterdam - Ava DuVernay laat in de documentaire 13th zien dat gevangenissen in de Verenigde Staten een product zijn van raciale ongelijkheid en politiek-economische motieven. Hoe zit dat in Nederland? Jaarlijks komen er dertigduizend mensen in de gevangenis terecht. Tien procent zit daar alleen vanwege schulden, zestig procent van de mensen heeft psychische stoornissen, 45 procent is licht verstandelijk beperkt en vijftig procent is verslaafd. Stoppen we mensen in de gevangenis omdat ze een gevaar vormen voor de samenleving of is het een uitkomst van een ongelijke samenleving waar je bij geboorte al met 1-0 achterstaat?

Stoppen we mensen in de gevangenis omdat ze een gevaar vormen voor de samenleving of is het een uitkomst van een ongelijke samenleving waar je bij geboorte al met 1-0 achterstaat?

zijn nog overwegend wit en vertegenwoordigen nog altijd slechts een klein deel van de samenleving. Een meerderheid van de mensen in de gevangenis is niet-wit en uit onderzoeken blijkt dat politie en rechterlijke macht (onbedoeld) discrimineert. Hiermee versterkt de strafrechtelijke ongelijkheid. Hoe verleggen de individuele schuld naar een collectieve verantwoordelijkheid voor elkaar? Door uit te gaan van circulaire rechtvaardigheid.

Ontwerpfouten

Het strafrecht moet uitgaan van circulariteit om werkelijk recht te kunnen spreken. Circulariteit is het streven naar een duurzame sociaaljuridische rechtvaardigheid die zich verhoudt tot iemands verleden, heden en toekomst. Gevangenissen ontkoppelen mensen van hun sociaaleconomische context, gevangenissen ontvreemden en isoleren wangedrag van de historische oorsprong waarbij ook ontwerpfouten van de samenleving een rol spelen: denk aan kansongelijkheid. Als alle connecties met de samenleving dan ook nog worden verbroken wordt het steeds moeilijker om een plaats in de samenleving te bemachtigen. Mensen waren al vervreemd van de samenleving en de gevangenis versterkt dit.

Een mens die wordt geboren in het 't Gooi zal andere kansen hebben dan iemand die wordt geboren in een probleemwijk.

Met het project 'Het Ongelijkheidsbeginsel' wil Restorative Justice Nederland dit onderzoeken in samenwerking met Universiteit van Amsterdam en Universiteit Utrecht. In dit project onderzoeken we de relatie tussen het strafrechtstelsel en ruimtelijke en sociale ongelijkheden. Welke consequenties hebben bepaalde beleidsbeslissingen op de instroom in gevangenissen? Bijvoorbeeld door het niet oplossen van slechte scholing, gebrek aan voorzieningen of het creëren van probleemwijken, zoals de lijst van wijlen minister Ella Vogelaar*. Een gevangenis is het ultieme symbool van sociale ongelijkheid. Welke rol spelen wij als burgers en instanties in het laten voortbestaan van de gevangenis?

't Gooi

Juridisch gezien zijn mensen gelijk aan elkaar, sociaal gezien niet. Het gelijkheidsbeginsel, dat iedere burger gelijke rechten en een gelijke behandeling in gelijke gevallen toekent, is in essentie een utopie. Omdat het geen rekening houdt met de geschiedenis of context van een persoon of iemands plek in de samenleving. Een mens die wordt geboren in het 't Gooi zal andere kansen hebben dan iemand die wordt geboren in een probleemwijk. Professionals die werken in het strafrechtstelsel

Met RESCALED, de beweging voor kleinschalige detentiehuisen willen we verder gaan dan het paradigma van individualisme en resocialisatie. De kleinschalige detentiehuisen gaan uit van circulariteit, het principe dat mensen worden gedefinieerd door hun directe sociale structuren en hun sociaaleconomische achtergrond. Daarom zijn detentiehuisen kleinschalig, gedifferentieerd en ingebed in gemeenschappen. In een dergelijke structuur blijven mensen in detentiehuisen verbonden met de samenleving.

(*Drs. C.P. (Ella) Vogelaar was minister zonder portefeuille van Wonen, Wijken en Integratie in het kabinet Balkenende IV en werd bekend als naamgever van de Vogelaarwijken.)
(Veronique Achoui is nationaal coördinator Rescaled.)

WILT U REAGEREN OP

HET ONDERWERP VAN DEZE

EXTRA EDITIE VAN DE BONJO?

DAN KUNT U MAILLEN NAAR

INFO@BONJO.NL

OF SCHRIJVEN NAAR

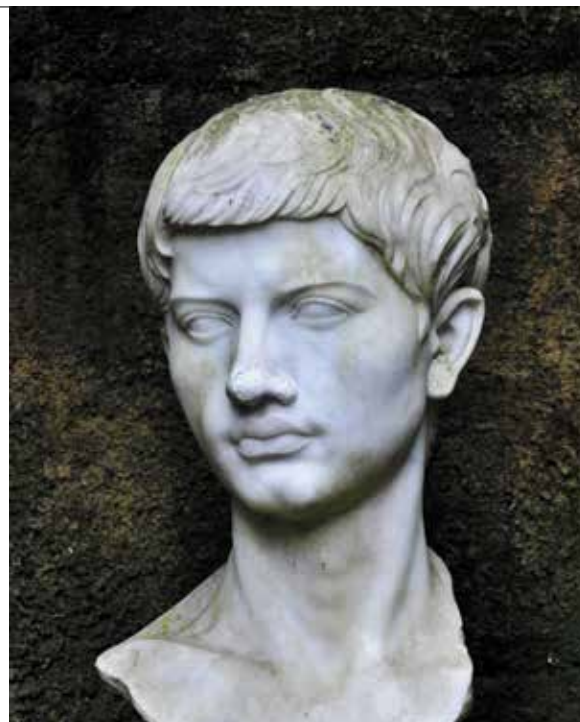
POSTBUS 10109

1001 EC AMSTERDAM

'EXPERTO CREDITE - GELOOF HEM DIE ONDERVONDEN HEEFT'

'Straffen mag en in sommige gevallen is vergelding op zijn plaats, maar lang niet in alle gevallen'

Buste van Virgilius, van hem is de uitspraak *Experto Credite*

Toine Bakermans is trajectbegeleider en docent beeldende kunst en vormgeving bij 'Nieuwe Kans'

Toine Bakermans

Rotterdam - Als je mij vraagt of vergelding als straf op zijn plaats is, dan zeg ik: in de meeste gevallen niet. Je kunt pas echt iemand straffen als je weet waarom iemand een strafbaar feit heeft begaan en dan rest nog de vraag of vergelding een juiste oplossing is. Vergelding kent ook een aantal vormen zoals een geldboete, taakstraf of een gevangenisstraf. Natuurlijk is het zo dat als je een geldboete krijgt opgelegd het voelbaar is, maar de jongeren die ik heb gesproken de afgelopen tien jaar hebben meestal schulden, een geldboete helpt daar niet bij. De taakstraf heeft net zomin zin, het klinkt aardig, maar inhoudelijk gebeurt er weinig en dat is met gevangenisstraf net zo.

Er zijn tal van redenen te bedenken waarom iemand de fout in gaat. Persoonlijk denk ik dat mensen de fout ingaan vanwege teleurstellingen of slechte ervaringen in het verleden. De omgeving kan een rol spelen. Iemand kan onrecht zijn aangedaan, slecht zijn opgevoed of met huiselijk geweld te maken hebben gehad. In sommige gevallen is crimineel gedrag zelfs genetisch bepaald.

Eerder dit jaar overwoog demissionair minister Sander Dekker van Rechtsbescherming de celstraf voor 16- tot 23-jarige daders van ernstige misdrijven te verhogen. Rechter krijgen volgens hem daardoor in het jeugdstrafrecht meer mogelijkheden een passende straf op te leggen die voldoet vanuit het oogpunt van vergelding. Dat is leuk bedacht, maar dat betekent ook dat alle

jeugddelinquenten in straf gaan meebewegen en dat het de criminaliteit in de maatschappij meer

Het was een moeilijke tijd tot dat ik in mijn laatste straf met de juiste mensen in contact kwam en ging studeren

zal verharder. Een doel van een straf is vergelding. Wie een strafbaar feit heeft begaan, mag daar niet mee weggelaten. Hij of zij verdient straf. Het slachtoffer en de samenleving verdienen genoegdoening. En dan? Dan komen ze

weer vrij, zijn een tijdje van de straat geweest en hebben ondertussen weinig geleerd. Velen van hen vallen weer terug in het oude gedrag, criminaliteit.

Warm gedisciplineerd.

Hoe kan mijn werk bijdragen aan het voorkomen van recidive? Als trajectbegeleider en docent beeldende kunst en vormgeving ben ik werkzaam bij Stichting 'De Nieuwe Kans' (DNK). De Nieuwe Kans ziet zichzelf als een transformatiecentrum met als doel om *multi-problem* jongvolwassenen te helpen om opnieuw te participeren in de maatschappij door ze te ondersteunen bij het duurzaam veranderen van hun denken, gevoelens, gedrag en contacten, en ze vervolgens terug naar werk, school of, indien noodzakelijk, naar zorg te begeleiden. Belangrijke waarden voor DNK zijn: veilig, betrokken, verantwoordelijk en duurzaam. Deze pedagogische waarden worden samengevat door het motto: warm gedisciplineerd.

Bij DNK proberen de medewerkers de deelnemende jongeren te ondersteunen in de gang naar een ander leven. Het doel is transformatie, verandering. Van overleven naar leven, van chaos naar stabiliteit, van criminaliteit naar goed

burgerschap en van straatcultuur naar arbeidsidentiteit. Dat is ook wat deelnemers vaak zelf aangeven: 'Ik wil veranderen.' Met dat andere leven bedoelt

Hij had geen diploma's en is nu matroos op de binnenvaart en gaat voor stuurman

DNK: verantwoordelijkheid nemen voor je eigen gedrag en een stabiele positie verwerven in de maatschappij. Daaronder wordt verstaan: het duurzaam aanpakken van de behoeften; zelfredzaam zijn en het werken aan perspectief door de gang naar onderwijs, werk of zorg.

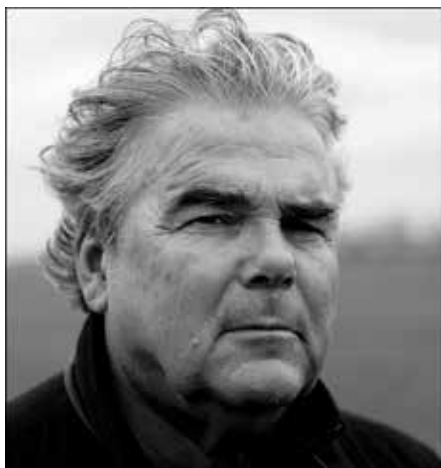
Gevecht tegen de systemen

Dit is heel wat anders dan de vergelding zoals politiek bedoeld is. Er is wel een overeenkomst als het om scoren gaat. Het verschil is echter dat als je echt met iemand aan de slag gaat de aanpak van De

Nieuwe Kans of elk willekeurig ander traject beter zal scoren als het om recidive gaat.

Ik wil nog even het volgende kwijt: in mijn leven heb ik wat straffen ondergaan, vergelding. Ik heb daar weinig van opgestoken. Dat was lastig, een gevecht tegen de systemen, tegen onrecht. Het was een moeilijke tijd tot dat ik in mijn laatste straf met de juiste mensen in contact kwam en ging studeren, bouwen aan een ander gezond netwerk. Onlangs herhaalde de situatie zich met een deelnemer die ik begeleid. Hij had geen diploma's en is nu matroos op de binnenvaart en gaat voor stuurman. Voor het onrecht (tien maanden onrecht vastgezet) wat hem werd aangedaan, kreeg hij een fikse schadevergoeding. En daar gaat hij goed mee om. Hij kan zijn huisje inrichten en opende een spaarrekening voor zijn dochter. Ik bedoel maar, het kan zomaar de andere kant opwerken. Straffen mag, en in sommige gevallen is vergelding op zijn plaats maar lang niet in alle gevallen. 'Experto credite - Geloof hem die ondervonden heeft'

(Toine Bakermans is trajectbegeleider en docent beeldende kunst en vormgeving bij Stichting 'De Nieuwe Kans' (DNK) in Rotterdam.)

Frans Douw: 'Dit tij moet worden gekeerd.'

Op de foto de heengezonden staatssecretaris Fred Teeven (links) en Ard van de Steur, wiens ministerschap ook teleurstellend verliep.

Minister Ivo Opstelten moest ook opstappen.

JUSTITIE WERD DOMEIN LIBERALE BEWINDSLIEDEN

Onze opsluitbehoefte

Frans Douw

Hoorn - Tachtig procent van de mensen in gevangenissen verblijven daar korter dan een half jaar en raken alleen maar verder in de problemen door een korte gevangenisstraf. Het haalt hen uit hun gezin en weg en vormt een breuk in wonen, werken en zorg. Tegelijk is de tijd te kort om iets aan de oorzaken van het delict gedrag te doen. Die korte vrijheidsbeneming bevredigt ons in onze drang om te vergelden, onze opsluitbehoefte maar levert vooral schade op en is daarmee een criminogene factor op zich: het vergroot de kans dat iemand meer delicten gaat plegen. Wat fijn zou het zijn als die straffen vervangen zouden worden door goede programma's met een kans op een duurzaam effect en als opsluiten echt noodzakelijk is dat geheel in het teken zou staan van het beperken van de schade en een succesvolle terugkeer.

Daarvoor zou een andere manier van kijken naar onze medemensen erg helpen. Kijkend naar delicten, bijvoorbeeld rellende jongeren, worden wij geraakt. Geweld roept, ook bij mij, boosheid op. We vergeten even dat het 'onze' mensen, familie, burens en collega' zijn die dit doen. Die, als we achter hun

Geweld roept, ook bij mij, boosheid op. We vergeten even dat het 'onze' mensen, familie, burens en collega' zijn die dit doen

gedrag kijken en hen echt leren kennen, mensen met talent, dromen en mogelijkheden blijken te zijn. Een verrijking van onze samenleving zouden vormen als het ons zou lukken hen met alle

macht terug te halen en 'een van ons' te zien en op te nemen. Ondanks het feit dat onderzoek in Nederland en internationaal eenduidig is over het negatieve effect van opsluiten en ook over de meest effectieve manier als je dat wel moet doen, lijken we verder dan ooit van die aanpak verwijderd. Als de huidige tendens niet wordt doorbroken dan vrees ik dat we aan de vooravond staan van een decennium van repressie en meer mensen uitsluiten en opsluiten. Daarom dit stuk over ontwikkelingen in de opsluitbehoefte en hoe ik daar als medewerker van het gevangeniswezen niet alleen getuige, maar ook deelgenoot van was.

Het 'ik-tijdperk'

Waarom in de loop van de jaren tachtig in de hele westerse wereld de criminaliteitscijfers en cellentekorten opliepen is, moeilijk te zeggen. Kan te maken hebben met het feit dat de babyboomers de leeftijd bereikten waarop mensen meer geneigd zijn tot delict gedrag. Maar er was ook een kentering in het aanvankelijk tolerante Nederlandse drugsbeleid. Plaatsen waar openlijk werd gedeald en gebruikt, zoals de Zeedijk in Amsterdam en Perron 0

in Rotterdam werden schoongeveegd. Er was een roep te horen om strenger en vaker te straffen. En het neoliberalisme kwam op: iedereen werd elkaars concurrent in de strijd om geld en positie en men nam afstand van de 'pamperende' verzorgingsstaat: ieder is zelfverantwoordelijk voor het eigen succes of falen. Gemeenschappelijke voorzieningen die voorheen werden gezien als 'voor en door ons allen' werden een markt: de zorg, de nutsbedrijven, het openbaar vervoer, de sociale woningbouw. De samenhang die voorheen werd gevonden in kerken, vakbonden en coöperaties verdween. Het 'ik-tijdperk' brak aan.

Politiek overleven

Hoe het ook zij: het begrip voor sociale oorzaken van criminaliteit nam af en de 'opsluitbehoefte' nam toe. Die 'opsluitbehoefte' is een bijzonder fenomeen omdat zij niet direct te maken hoeft te hebben met een toename van de criminaliteit en ook niet met het effectief bestrijden daarvan. Het is meer een uiting van hoe mensen elkaars gedrag beoordelen, een polarisatie in de samenleving, waarbij een kennelijke meerderheid vindt dat bepaalde mensen opgesloten dienen te worden. Of preciezer gezegd: de politiek meent dat de mensen dat willen en doet datgene waarvan zij denkt dat dat helpt om politiek te overleven.

Dat gebeurde in de jaren tachtig in de hele Westerse wereld, maar landen reageerden daar wel heel verschillend op. In Noorwegen had men de rust, ruimte en ook de middelen om te investeren in het bestrijden van de oorzaken van de criminaliteit en kwam de nadruk sterk op rehabilitatie en de effecten op langere termijn te

liggen. Dit in tegenstelling tot landen als de VS en Groot-Brittannië.

In de Verenigde Staten reageerde de regering Clinton met een reeks van repressieve wetten en maatregelen die nauwelijks omkeerbaar waren: het met lange gevangenisstraffen reageren op lichte en zware criminaliteit, deals met mededaders en het privatiseren van gevangenissen waardoor het opsluiten van zoveel mogelijk mensen een werkgelegenheids- en winstbelang werd.

Toen hij allang geen president

Als de huidige tendens niet wordt doorbroken dan vrees ik dat we aan de vooravond staan van een decennium van repressie en meer mensen uitsluiten en opsluiten

meer was kreeg Bill Clinton bij een openbare bijeenkomst voor de voeten geworpen dat zijn beleid de massincarceration had veroorzaakt. Hij verloor in het openbaar zijn zelfbeheersing, iets wat zelden gebeurde. Wijzend naar zijn opponenten riep hij: 'Dat heb ik niet gedaan, dat hebben jullie zelf gedaan. Jullie bleven maar roepen om harde maatregelen en dat ik het moest stoppen. Ik heb jullie alleen maar gegeven wat jullie zelf eisten, ga nu niet

zeggen dat het mijn schuld is!'

'Laatste redmiddel'

In ons polderland werd ook stevig gereageerd. Er werden meer cellen gebouwd, de gemiddelde duur van gevangenisstraffen nam toe en verdubbelde uiteindelijk. Er was echter ook een vrij sterke impuls om alternatieve sancties toe te passen. Dat had deels te maken met de invloed van politici en mensen die gevangenisstraf als 'laatste redmiddel' beschouwden (zoals de Coornhertliga) maar ook met het tekort aan cellen waardoor men noodgedwongen op alternatieven moest terugvallen. De roep om privatisering leidde in Nederland niet tot algehele privatisering. Er werd in de Vreemdelingenbewaring mee geëxperimenteerd en grote delen van de bouw en exploitatie van de gevangenissen kwam in private handen, maar de ervaringen hier en internationaal overtuigden onvoldoende om de weg van de VS en Groot-Brittannië op te gaan. Naast de langere gevangenisstraffen bleef de praktijk van alternatieve sancties bestaan. De criminaliteitsstatistieken stabiliseerden na de eeuwwisseling en snel daarna zette er een daling in en ontstond er langzamerhand een cellenoverschot. Omdat er in Nederland geen wettelijke en private belangen waren om dat tegen te houden, kon men tussen 2010 en 2020 ongeveer een derde van de celcapaciteit afstoten.

Centralisatie, uniformiteit en grootschaligheid

Intussen was het neoliberalisme tot in de haarvaten van de samenleving doorgedrongen en werd Justitie het domein van liberale bewindslieden. Later verdween de sociaaldemocratie geheel uit de kabinetten. Zij gingen eerder

weliswaar mee met de neoliberale koers, maar hadden daar ook nog enige remmende invloed op. De gevolgen voor gevangenis waren enorm. De beperkt beveiligde en zeer beperkt beveiligde gevangenis werden gesloten, het basisregiem werd versoberd en er werd gekoerst op centralisatie, uniformiteit en grootschaligheid. Grotere gevangenis, meer meerpersoonscellen, strakere regels, minder faciliteiten. De voorlopige Invrijheidsstelling werd ingeperkt. De wet Straffen en Beschermen maakt het definitief mogelijk om alle gedetineerden die om wat voor reden dan ook niet het gewenste aangepaste gedrag laten zien uit te sluiten van arbeid en re-integratie-activiteiten.

Onaangepast gedrag komt veelal voort uit psychiatrische problematiek, verslaving, relatie- en schuldenproblematiek, verstandelijke beperkingen en in het algemeen: je hebt op basis van je ervaringen en de context waar je vandaan komt weinig vertrouwen in jezelf en de ander. Het mensbeeld achter het beleid is helder en ook voelbaar in de samenleving als geheel: 'Als je niet op eigen kracht op de rand van de badkuip weet te komen en steeds weer terugglijdt naar het putje dan heeft het geen zin om in jou te investeren. Doe beter je best en zoek een manier om er zelf uit te komen!'

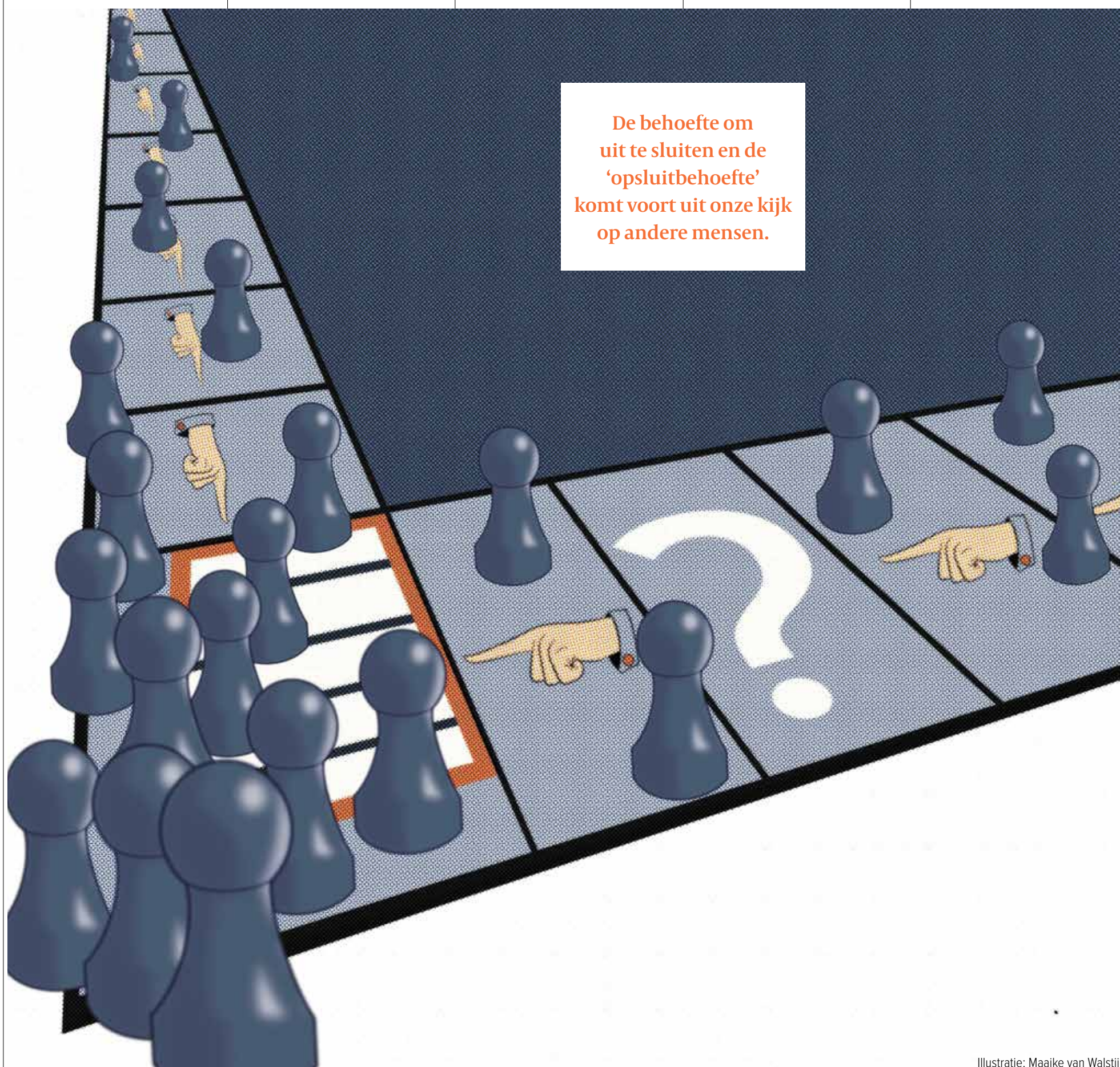
Tij keren
Het gevolg is dat er niet

De politiek meent dat de mensen dat willen en doet datgene waarvan zij denkt dat dat helpt om politiek te overleven

geïnvesteed wordt in de re-integratie van mensen die daar de meeste behoefte aan hebben, hetgeen ook degenen zijn die voor de meeste overlast zorgen. De mooie projecten waar het gevangeniswezen nu dagelijks de sociale media mee overspoelt zijn slechts toegankelijk voor een groep gedetineerden die zich goed kunnen aanpassen en feitelijk ook zonder die projecten een gereede kans maken om op eigen kracht succesvol terug te keren. De behoefte om uit te sluiten en de 'opsluitbehoefte' komt voort uit onze kijk op andere mensen. Hoe kijken zij die vinden dat ze op eigen kracht iets bereikt hebben naar mensen die dat niet zo goed lukt of die iets hebben gedaan wat niet mag? De neoliberale visie

zegt dat die mensen zelf maar beter hun best moeten doen in plaats van op de gemeenschap te leunen. Gevolg is dat er meer mensen in een uitzichtloze situatie terecht komen en worden uitgesloten en opgesloten. Het vervolg laat zich raden. De gevangenis zijn inmiddels veel groter en repressiever dan voorheen en het bouwen van nieuwe gevangenis en speciale, zwaardere regimens is al begonnen of in voorbereiding. Dit tij moet gekeerd worden.

(Frans Douw is bestuurder van de Stichting Herstel en Terugkeer en schrijver van het boek 'Het zijn mensen, het verhaal van een gevangenisdirecteur'.)

Illustratie: Maaike van Walstijn

GEDETINEERDE WIENS GEVANGENISSTRAF ER BIJNA OPZAT, VROEG DE RECHTER OM HEM OPNIEUW TOT EEN GEVANGENISSTRAF TE VEROORDELEN

Hoop op een beter bestaan

Dini van het Noorden

Leeuwarden - Een zevenentwintigjarige man moest van de rechter negen maanden de cel in vanwege bedreigingen en andere verboden zaken. Meneer had, behalve bedreiging met een pistool waarbij ook een schot werd gelost, ook bedreigende tekstberichten verstuurd. Daarnaast had hij harddrugs in zijn bezit gehad, en er was zelfs een poging tot doodslag met een hamer. Daarvan sprak de rechter de man echter vrij. Maar hij kreeg dus negen maanden celstraf en moest ook een eerdere voorwaardelijke celstraf van 180 dagen uitzitten.

In het krantenartikel in de Leeuwarder Courant staat verder dat de man een licht verstandelijke beperking heeft, en verminderd toerekeningsvatbaar is. Uit een ander krantenartikelje: Het gebeurt bijna nooit, maar een gedetineerde wiens gevangenisstraf er bijna opzat, vroeg de rechter om hem opnieuw tot een gevangenisstraf te veroordelen. Detentie had hem tot dan geen kwaad gedaan. Hij was bezig zijn leven te beteren, en volgde achter de tralies allerlei cursussen. Ook was hij inmiddels afgekickt van een GHB-verslaving. Na de detentie wilde hij graag opgenomen worden in een beschermd-wonen programma, maar dat was nog niet geregeld. Omdat hij geen vast woonadres had, was de kans groot dat hij weer op straat kwam te staan. Met daarbij het gevaar dat hij weer zou terugvallen in oude gewoontes. Dat wilde hij voorkomen, en daarom vroeg hij de rechter om gevangenisstraf. De rechter wilde graag dat de gedetineerde doorging met zijn goede gewoontes, en ging mee in zijn wens om een langere gevangenisstraf. De man had tenslotte nog het een en ander op zijn kerfstof, en werd veroordeeld tot acht maanden gevangenisstraf, waarvan zes voorwaardelijk. Ook moest hij zich laten behandelen en zou hij toezicht van de reclassering krijgen.

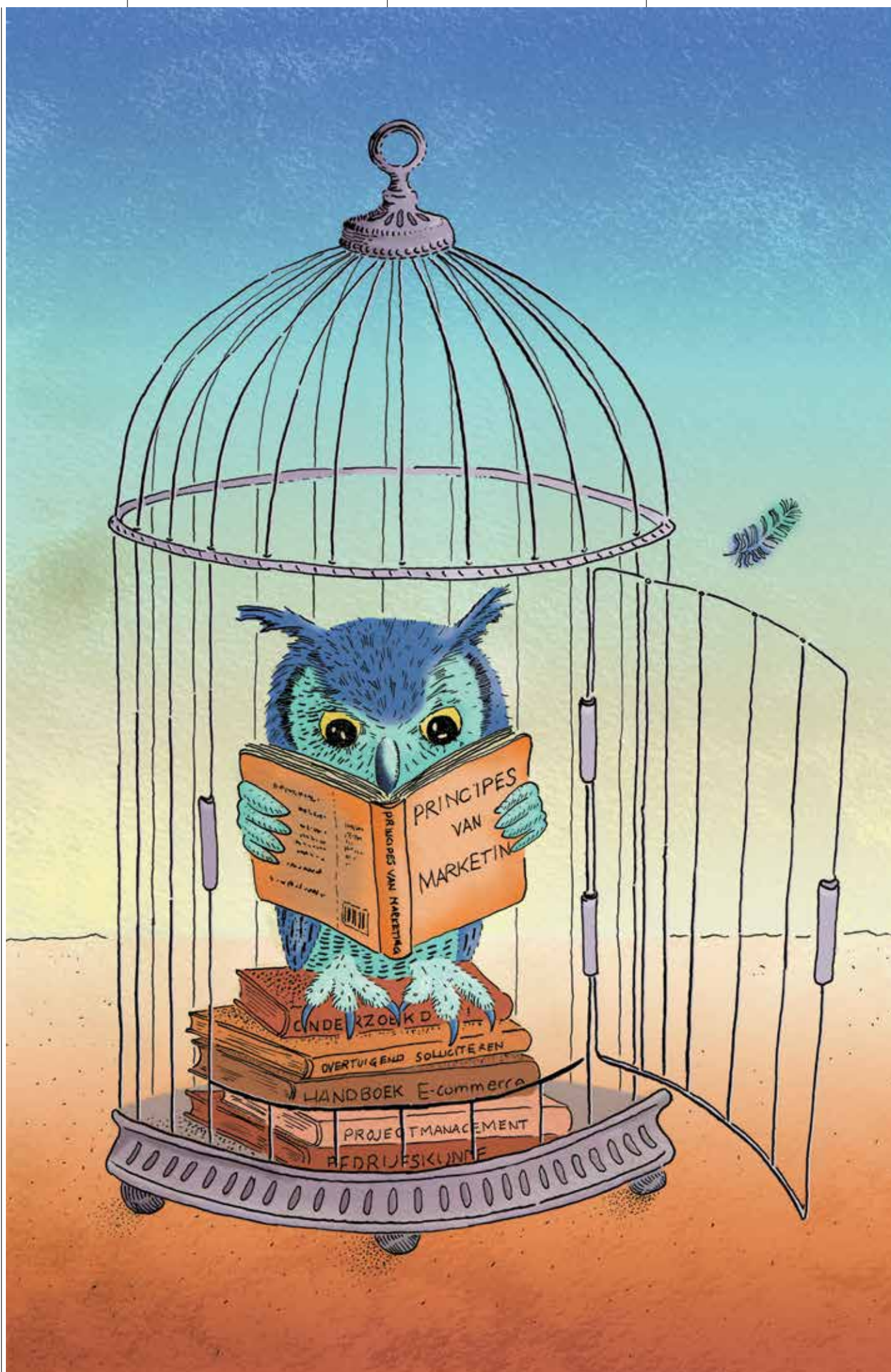
Hoop op een beter bestaan

Deze twee mannen hadden dus voor de rechter gestaan. Een van hen was licht verstandelijk beperkt en niet geheel toerekeningsvatbaar. Dat hij straf verdient voor zijn daden is terecht, maar de vraag is of hij van een verblijf achter de tralies beter wordt. Voor zijn toekomst lijkt mij een 'fulltime' gevangenisstraf, of dat nu voor korte of lange tijd is, niet echt heilzaam. Waarom niet veroordeeld tot een gevangenisstraf met daarnaast een behandeling in een Forensisch Psychiatrische kliniek? Een deeltijdstraf,

Hij mocht nog een aantal maanden zitten om door te gaan met zijn cursussen

en een deeltijdbehandeling die na de gevangenisstraf voor honderd procent kan worden voortgezet. Zou het ooit onderzocht zijn of straf en behandeling separaat mogelijk is? En dan was er de gedetineerde die de rechter vroeg om hem tot gevangenisstraf te veroordelen. Zeer bijzonder, maar hij kreeg zijn zin. Hij mocht nog een aantal maanden zitten om door te gaan met zijn cursussen en na zijn detentie zou er dus nog een behandeling volgen en reclasseringstoezicht zijn. Twee verschillende krantenberichten over twee verschillende gedetineerden. Twee mannen, met een verschillende achtergrond, en verschillende karakters. Twee verschillende levens. Met na de detentie wellicht veel hulp en begeleiding bij het opbouwen van een nieuw leven. Twee verschillende mannen maar waarschijnlijk wel met één overeenkomst: de hoop op een beter bestaan.

(Dini van het Noorden is bezoek- en taalvrijwilligster in een Penitentiare Inrichting. Ze schrijft over haar vrijwilligerswerk en daaraan verwante onderwerpen.)

Stad of samenleving waarin iedereen meetelt en meedoet

Criminoloog Gert Jan Slump: 'Oog hebben voor kansengelijkheid.'

Gert Jan Slump

Amsterdam - De laatste tijd is het strafrecht, de strafrechtspleging en waar het naartoe moet met dat strafrecht een veelbesproken onderwerp. Naar mijn waarneming wordt die ontwikkeling in toenemende mate gevoed doordat de stem van direct betrokkenen, ervaringsdeskundigen, en hun netwerk steeds meer doordringt in de strafrechtpraktijk en de publiciteit. Er lijkt een begin gemaakt met een beweging waarin dat strafrecht en alles wat erom heen hangt weer meer van de mensen wordt.

Bij Restorative Justice Nederland (RJN)* proberen we de ontwikkelingen op kritische wijze te volgen, te voeden en ideeën aan te dragen voor structurele verbeteringen en fundamentele veranderingen van dat strafrecht. Voor ons staat bij het oplossen (of regelen) van conflicten en aanpakken van strafbaar gedrag de mens voorop. Humaniseren betekent vooral oog hebben voor de gevolgen van gedrag voor alle direct betrokkenen (herstel) inclusief een scherp en kritisch oog voor de omstandigheden waaronder dat gedrag plaatsvindt (sociale rechtvaardigheid). Dat is ook de reden waarom we de afgelopen jaren diverse vernieuwende programma's en projecten zijn gestart.

Passende sanctie

Zo hebben wij samen met de Universiteit Maastricht (Jacques Claessen) een burgerinitiatief voorstel van Wet Herstelrechtvoorzieningen ingediend, waarbij betrokkenen het recht hebben tijdens een strafproces door een mediator in strafzaken te laten onderzoeken of een (vrijwillige) mediation voorafgaand aan een zitting mogelijk is. In dat voorstel van wet wordt de politie verplicht betrokkenen daarover te informeren. De officier van justitie en de rechter zouden

de opdracht krijgen in alle gevallen de mogelijkheid van herstelrecht te onderzoeken. Een belangrijk deel van de strafzaken zou daarmee (deels) op een andere wijze afgedaan kunnen worden. De uitkomst van de herstelrechtelijke procedure zou namelijk invloed kunnen hebben op de eis van de officier van justitie en de uitspraak van de rechter. Daarmee wordt herstel tussen partijen belangrijk onderdeel van het strafrecht. Een ander programma waar RJN samen met de Universiteit Maastricht en anderen het initiatief toe nam is Changing Justice Gears. In dat programma proberen we samen met rechters en offi-

Voor ons staat bij het oplossen van conflicten en aanpakken van strafbaar gedrag de mens voorop

cieren van justitie wegen te vinden strafmotivering en strafdoelen centraler te stellen. Zo zou naast vergelding ook het sanctiedoel van herstel, re-integratie en preventie meegewogen kunnen

worden om tot een passende sanctie te komen. Officieren van justitie en rechters zouden ook meer naar de effecten van de opgelegde sancties in individuele zaken moeten kijken. We doen daarbij tegelijkertijd voorstellen voor herstelgerichte taakstraffen (die vaak beter werken dan kortdurende detentie) en thuisdetentie. *Lees over dat laatste onderwerp het artikel van Jacques Claessen in deze krant. Daardoor zouden officieren van justitie en rechters over betere alternatieven voor betrokkenen en effectievere sancties beschikken.

Kansengelijkheid

Restorative Justice Nederland is een van de initiatiefnemers van RESCALED¹. Dat is een beweging waarin we een lans breken voor kleinschalige (en gedifferentieerde) detentievormen die zijn ingebed in de gemeenschap. Daarmee komt detentie weer meer in de gemeenschap te staan waardoor de schadelijke gevolgen van detentie aanzienlijk kunnen worden verminderd en detentie wellicht veel effectiever kan zijn. We noemen het ook wel maatschappelijke detentie. Zie verder ook het artikel van Veronique Aicha Achoui in deze krant. Tenslotte: als we uitgangspunten van herstelrecht en herstelgericht werken standaard en consequent toepassen en doordenken, is het dan misschien mogelijk om ons samenleven in een stad helemaal daarop te baseren? En wat komt daar allemaal bij kijken? Er zijn in de wereld inmiddels tal van steden die zich 'restorative city'^{**} noemen. Ook in Nederland zijn we daar de eerste verkennende stappen voor aan het zetten. Dat betekent werken aan een stad of

samenleving waarin iedereen meetelt en meedoet. Dat betekent werken aan een stad waarin gekeken wordt hoe voor alle inwoners basisvoorwaarden voor bestaanszekerheid centraal gesteld kunnen worden. En dat betekent ook dat we met elkaar oog hebben voor kansengelijkheid en in goede samenspraak en samenwerking daaraan willen werken. Dat vraagt iets van ons als samenleving. Maar

Officieren van justitie en rechters zouden ook meer naar de effecten van de opgelegde sancties in individuele zaken moeten kijken

het levert vooral ook veel op. Het vraagt ook iets van overheden, organisaties en professionals om juist nu op basis van gelijkwaardigheid (en professionele lef, betrouwbaarheid en tegelijkertijd bescheidenheid) samen met burgers te werken aan een veilige en gelukkige leefwereld. * www.rescaled.org/ **voorbeelden zijn Como, Leuven en Wroclaw.

Zie <https://www.euforumrj.org/en/restorative-cities>

(Gert Jan Slump is vrij gevestigd criminoloog en mede initiatiefnemer van RJN, Stichting Jongerenrechtbanken Nederland en Communityprocessing.com)

IN NEGEN VAN DE TIEN GEVALLEN ZIJN DETENTIES KORT EN DAT WERKT HULP AAN DAKLOZEN VOORAL TEGEN

Korte straffen ingrijpend voor mensen die leven op straat

Teake Damstra

Amsterdam - Bij de Belangenvereniging Druggebruikers MDHG merken we geregeld dat korte straffen ingrijpende consequenties hebben voor mensen die hun leven op straat weer op orde proberen te krijgen. Gisteren probeerde ik tevergeefs in contact te komen met één van onze leden. Gerard* is zijn plek bij een opvang van het Leger des Heils per direct kwijtgeraakt omdat hij, volgens het personeel, de sfeer in de bewonersgroep ernstig verstoort. Een wekelijks overleg met alle deelnemende hulpverleningsinstellingen leek soelaas te bieden: Gerard kan per direct overgeplaatst worden naar een beter passende locatie waar toevallig net een plekje vrij was gekomen.

Alleen is er één probleem. Afgelopen weekend is Gerard, samen met een drietal medebewoners, opgepakt vanwege openstaande boetes en genegeerde

Karel 'woont' in de struiken en heeft zijn dagelijkse loopjes

oproepen tot het uitzetten van een taakstraf. Het is een jaarlijks terugkerend tafereel, zo net voor de feestdagen. In het geval van Gerard betekent dit vijftien dagen zitten. Dat lijkt niet veel, maar is voor hem net genoeg om zijn plekje bij de vervangende opvang naar wachtende nummer twee te zien gaan. Afhankelijk van wanneer er weer een plaats vrij is, zal Gerard vrijwel zeker de rest van de winter op straat moeten doorbrengen.

Karel 'woont' in de struiken

Toegegeven, in sommige gevallen wil een opvangplek bij een kortdurende detentie nog wel eens een plekje vrij houden. Anders wordt het wanneer iemand langer dan een maand moet zitten. Dit overkwam Karel*. Hij is erg gesteld op zijn vrijheid, wars van hulpverleners en wegblijvend van inloophuizen en andere

goedbedoelde projecten voor daklozen. Karel 'woont' in de struiken in de buurt van de MDHG en heeft zijn dagelijkse loopjes, waaronder geregeld korte bezoeken bij de MDHG. Ondanks zijn wegblijven van de hulpverlening was Karel wel degelijk bij hen in beeld. Grote zorgen over zijn gezondheid hebben geleid tot een kortdurende samenwerking met de MDHG, met als resultaat een eigen kamer in een opvang in de buurt. Op deze manier behield Karel zijn routine, maar kon hij de nachten warm en droog doorbrengen in een bed. Nu Karel weer in beeld was en een inschrijfadres had, duurde het niet lang tot schuldeisers en politie hem wisten te vinden. Ook Karel werd meegenomen voor een kortdurende detentie van zeven weken. Hoewel de opvang altijd bereid is tot uitzondering en meedenken, wordt de grens meestal getrokken bij een week of zes. Niet alleen wil de opvang niet onnodig lang een bed leeghouden; de pensionkosten kunnen niet langer worden

In het geval van Gerard betekent dit vijftien dagen zitten

betaald doordat de uitkering van de gedetineerde direct stopt en pas weer wordt opgestart op vertoon van een detentieverklaring bij vrijlaten. Wij bedienen een groep mensen die veelal dakloos is en niet onregelmatig intensief drugs gebruikt. Detentie als gevolg van winkeldiefstallen of gebruik op plekken waar dat niet is toegestaan, hoort bij de roerige levens die zij leiden. In negen van de tien gevallen zijn de detenties kort en werkt dit de hulp aan hen vooral tegen. Daardoor heeft de korte detentieperiode zeer langdurige gevolgen.

*De echte naam is bij de redactie bekend. (Teake Damstra is belangenbehartiger bij de Belangenvereniging Druggebruikers MDHG.)

VALT DE KORTE GEVANGENISSTRAF TE VERZOENEN MET HET HERSTELRECHT?

Iedereen beseft dat vrijheidsstraf een doodlopend straatje is

België wil ondanks ruimtegebrek toch de korte straffen effectief uitvoeren.

Ivo Aertsen

Leuven (België) - De korte gevangenisstraf is voorwerp van discussie sinds het einde van de 19de eeuw. Dat was de periode waarin men het schadelijke effect van een kortdurende (en langdurende) opsluiting begon in te zien. Men ging op zoek naar alternatieven, en zo ontstonden onder meer de voorwaardelijke straf en de voorwaardelijke invrijheidstelling. Dat 'zoeken' is eigenlijk nooit opgehouden. De vrijheidsbenaming als straf blijft uiterst problematisch en paradoxaal: hoe kan je een strafsysteem verantwoorden dat onwelzijn en uitsluiting hanteert om het algemeen welzijn in de samenleving te bevorderen?

Men is, ook in de lage landen, steeds op zoek geweest naar alternatieven. Dat blijft een moeizame

Men is, ook in de lage landen, steeds op zoek geweest naar alternatieven

onderneming, toch zeker voor België, waar men er maar niet in slaagt om de totale gevangenispopulatie terug te dringen en waar momenteel plannen voorliggen om de korte gevangenisstraffen – die sinds geruime tijd niet meer uitgevoerd worden – toch effectief uit te voeren. De mantra is daarbij: het gevoel van straffeloosheid tegengaan, opgelegde straffen moeten ook écht uitgevoerd worden. Tegelijk beseft iedereen dat dit een doodlopend straatje is,

zeker wat de vrijheidsstraf betreft.

België

Steeds meer mensen geraken er van overtuigd dat de strafpraktijk fundamenteel over een andere boeg moet worden gegooid, dat we wég moeten van een louter punitief of vergeldend strafrecht en dat we andere fundamenten moeten leggen om op een zinvolle manier om te gaan met laakbaar en schadelijk gedrag. Sinds enkele tientallen jaren zet de stroming van het 'herstelrecht' hiervoor nieuwe bakens uit. In een herstelrechtelijke benadering tracht men betrokkenen niet uit te sluiten of te stigmatiseren, noch de schade voor het slachtoffer te negeren, maar wil men de mogelijkheid bieden om met elkaar te praten, om daadwerkelijk verantwoordelijkheid op te nemen. Onder meer bemiddelaars trachten een voor iedereen veilige ruimte te creëren, waar op respectvolle wijze dingen kunnen gezegd en beluisterd worden die

er écht toe doen. Zeker in België is deze bemiddelingspraktijk sterk ontwikkeld, en wordt bemiddeling aangeboden aan al diegenen die betrokken zijn bij een misdrijf, ongeacht de aard en de ernstgraad van het delict. Het gaat in bemiddeling en in andere herstelrechtelijke werkvormen dan ook om véél meer dan het herstel van de financiële schade.

Hypocriet verhaal

Is bemiddeling, en herstelrecht in het algemeen, dan onverzoenbaar met het strafrecht? Neen, want bemiddeling wordt in meerdere landen aangeboden in alle fasen van de strafrechtsbedeling, met inbegrip van de fase van de strafuitvoering. Ook na een veroordeling kunnen zowel slachtoffer als dader nog de behoefte voelen om een dialoog met de andere aan te gaan. Vaak komt het immers voor dat een aantal vragen of onduidelijkheden onvoldoende aan bod kon komen tijdens de voorafgaande fasen van het onderzoek

en de strafoplegging. Ook dán moeten mensen nog de mogelijkheid hebben om belangrijke boodschappen of vragen uit te wisselen, voor zover dit op een voor ieder veilige manier kan gebeuren. We mogen immers niet vergeten dat de meeste veroordeelden, ook na een (korte) gevan-

Steeds meer mensen geraken er van overtuigd dat de strafpraktijk fundamenteel over een andere boeg moet worden gegooid

genisstraf, terug in de samenleving komen en opnieuw hun rol ten aanzien van hun medeburgers zullen opnemen. Deelname aan een herstelrechtelijk proces kan daartoe een uitstekende voorbereiding bieden. Wil men echter herstelrechtelijke methoden zoals bemiddeling of andere vormen van individuele of groepsdialoog tijdens de detentie op een consequente wijze

toepassen, moet men er ook beleidsmatig naar streven de toepassing van de (korte) gevangenisstraf drastisch te beperken. Anders blijft het aanmoedigen tot 'responsabilisering' een hypocriet verhaal.

(Ivo Aertsen is Emeritus Gewoon hoogleraar aan de KU Leuven en is nog steeds verbonden aan het Leuvens Instituut voor Criminologie.)

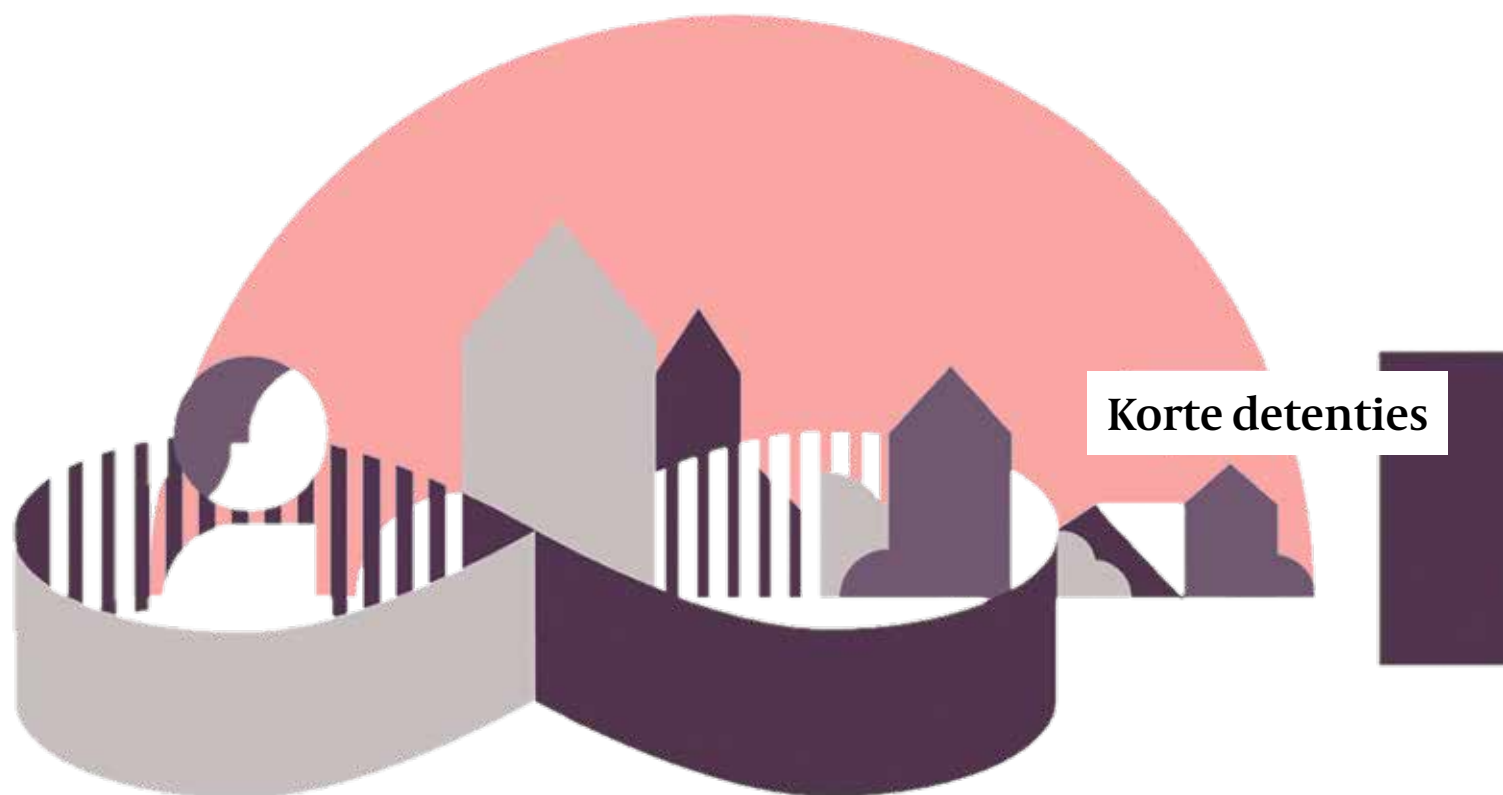
Ivo Aertsen: 'In België is bemiddelingspraktijk sterk ontwikkeld.'

KORTE DETENTIES NADER BEKEKEN

Korte detenties komen onvoldoende tegemoet aan de verschillende strafdoelen

Van onze redactie

Den Haag - De samenleving is gebaat bij effectieve strafrechtspleging met een maatschappelijke meerwaarde. Korte detenties zijn onvoldoende effectief. De mogelijkheden tot gedragsverandering zijn beperkt en de recidive is hoog. Ook kan detentie schade met zich meebrengen. Bovendien komen korte detenties onvoldoende tegemoet aan de verschillende strafdoelen. Toch duurt 74 procent van de detenties in Nederland korter dan drie maanden. In het advies *Korte detenties nader bekeken* pleit de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) voor het terugdringen ervan door alternatieve mogelijkheden te benutten.

Feiten & cijfers

Vijftig procent van de gedetineerden stroomt binnen maand uit: dit is veelal te kort om een Detentie & Re-integratieplan op te stellen.

Zestig procent van de gedetineerden stroomt binnen zes weken uit en komt niet in aanmerking voor een plusprogramma.

Tachtig procent stroomt binnen vier maanden uit en komt niet in aanmerking voor detentiefasering.

Tien procent van de korte gevangenisstraffen wordt opgelegd in combinatie met reclasseringtoezicht.

De arrestantrenafdeling heeft een (extra) sober dagprogramma zonder arbeid: arrestanten zitten gemiddeld twintig uur per dag op cel.

Aanbevelingen

Voorlopig hechtenis

Stimuleer schorsing onder voorwaarden met elektronisch toezicht.

Gevangenisstraf

Heroverweeg het taakstrafverbod opgenomen in artikel 22b Sr.

Stimuleer de voorwaardelijke sancties met op de persoon toegesneden bijzondere voorwaarden.

Neem elektronisch detentie op als hoofdstraf in de wet.

Ga na op welke manier zelfmelders in aanmerking komen voor alternatieven.

Vervangende hechtenis

Laat de reclassering vaker onderzoeken welke sanctie passende en haalbaar is.

Verbeter de uitvoering van de taakstraf en het innen van boetes.

Laat de reclassering bij een mislukte taakstraf advies geven over een geschikte en passende reactie.

Introduceer de vervangende taakstraf bij een niet betaalde geldboete.

MET THUISDETENTIE VIJFTIG PROCENT MINDER KANS OP HERHALING

Thuisdetentie effectief alternatief voor gevangenisstraf

Jacques Claessen

Maastricht - In tegenstelling tot veel andere Europese landen kent Nederland geen elektronische thuisdetentie – noch als zelfstandige hoofdstraf noch als executiemodaliteit. Wel kent Nederland elektronisch toezicht gekoppeld aan bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijke veroordeling, een voorwaardelijke invrijheidstelling dan wel een schorsing van de voorlopige hechtenis. Maar elektronisch toezicht is toch echt iets anders dan thuisdetentie als afzonderlijke sanctie in art. 9 Sr, die qua zwaarte tussen de taakstraf en de gevangenisstraf in zit.

Thuisdetentie is overigens geen vrijheidsbenemende, maar een sterk vrijheidsbeperkende sanctie, waardoor de tenuitvoerlegging voor rekening zou komen van de reclassering, niet van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

zijn belangrijke factoren om op het rechte pad te blijven.

Wetgever moet in actie komen

Uit onderzoek blijkt dat na thuisdetentie vijftig procent minder recidive plaatsvindt dan na reguliere detentie. Er vallen dus minder nieuwe slachtoffers na thuisdetentie dan na een celstraf. Kortom: bezien vanuit resocialisatieperspectief is thuisdetentie een effectief alternatief voor de gevangenisstraf. Thuisdetentie moet vooral worden gezien als alternatief voor kortdurende detentie. Daarbij dient wel te worden bedacht dat in Nederland meer dan tachtig procent van alle gedetineerden korter dan zes maanden vastzit. Om thuisdetentie als zelfstandige straf in te voeren, zal de wetgever in actie moeten komen. Op korte termijn verandert er dan echter niets. Waarom maken rechters – die over het algemeen voorstander van elektronische detentie als zelfstandige straf zijn – niet nu al thuisdetentie de facto mogelijk? Dat kan door een voorwaardelijke

gevangenisstraf op te leggen en daaraan een locatiegebod als bijzondere voorwaarde te koppelen inclusief elektronisch toezicht.

Door thuisdetentie op te leggen in plaats van een veel duurdere korte celstraf wordt geld bespaard dat vervolgens constructief, betekenisvol en herstelgericht kan worden aangewend

Vindt men deze variant te kaal, dan kunnen nog andere bijzondere voorwaarden worden toegevoegd die op herstel en resocialisatie zien. Combineren met een taakstraf behoort ook tot de mogelijkheden. Een andere mogelijkheid om thuisdetentie de facto mogelijk te maken biedt de vrijheid beperkende maatregel.

Vrijplaats

De stip op de herstelrechtelijke horizon bestaat wat thuisdetentie betreft uit het creëren van een

vrijplaats van waaruit de dader actief kan werken aan de vier lagen van herstel: herstel van zichzelf, zijn achterban, zijn slachtoffer en zijn gemeenschap. Ook zou de gemeenschap actief kunnen worden betrokken bij de vormgeving van sociale controle *bottom up* – in sommige gevallen wellicht zelfs in plaats van elektronisch toezicht *top down*. Strafrecht kost de samenleving geld, dat gemeenschapsgeld dient echter zo zinvol mogelijk te worden besteed. Door thuisdetentie op te leggen in plaats van een veel duurdere korte celstraf wordt geld bespaard dat vervolgens constructief, betekenisvol en herstelgericht kan worden aangewend. Bijvoorbeeld door betrokkenen – dader, slachtoffer en gemeenschap – de gelegenheid te bieden om – met hulp van een mediator – samen een herstel- en resocialisatieplan op te stellen dat recht doet aan het concrete geval alsook door de uitvoering ervan financieel mogelijk te maken. Tot slot: wanneer in het kader van de voorlopige hechtenis vaker zou worden gekozen voor thuisverblijf met elektronisch toezicht, zou dit weleens ertoe kunnen leiden dat bij de sanctionering vaker de facto voor thuisdetentie wordt gekozen. Kortom: wat thuisdetentie betreft is er in Nederland nog een wereld te winnen. Het is tijd om van niets stap voor stap op te schuiven in de

Jacques Claessen: 'Wetgevende, rechtsprekende en uitvoerende macht moeten in actie te komen'

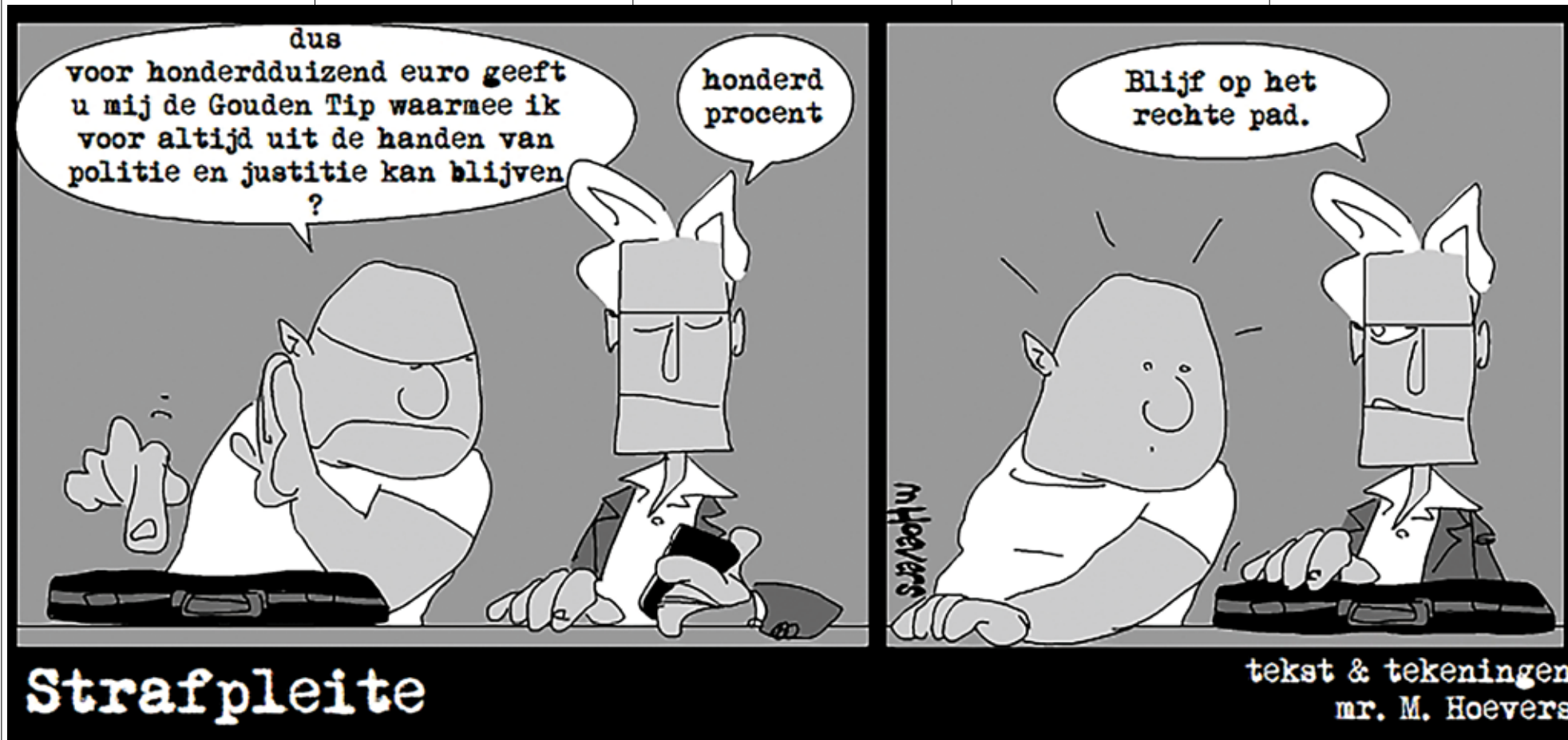
richting van het herstelrechtelijke ideaal. Daartoe dienen de wetgevende, de rechtsprekende en de uitvoerende macht in actie te komen.

Wat thuisdetentie betreft is er in Nederland nog een wereld te winnen

(Prof. mr. Jacques Claessen is bijzonder hoogleraar herstelrecht en universitair hoofddocent strafrecht Universiteit Maastricht en is rechter-plaatsvervanger Rechtbank Limburg)

Werk, woning en partner zijn belangrijke factoren om op het rechte pad te blijven

Er zitten aanzienlijke voordelen aan thuisdetentie in vergelijking met een gevangenisstraf. Zo kan detentieschade – bestaande uit verlies van werk/opleiding, woning en/of partner – worden voorkomen. En daardoor kan weer recidive worden voorkomen, want werk, woning en partner

Oud-rechter Frits Lauwaars:

'In gesprekken met mensen die hardere straffen willen, merk ik dat er vaak weinig tot geen kennis is over detentieschade'

Bedel Bayrak

Amsterdam - Op bezoek bij oud-rechter Frits Lauwaars in zijn woning in hartje Amsterdam. Niet meteen een naam waar je aan denkt als het aankomt op korte straffen. Lauwaars is vooral bekend van de meer spraakmakende rechtszaken waar levenslang eerder regel dan uitzondering was, zoals de *Hakkelaarsproces** of de *Passage-zaak***. Maar hij is tegelijkertijd ook degene die jarenlang cursussen 'kwaliteit in de rechtspraak' heeft gegeven, betrokken is geweest bij de introductie en implementatie van intervisies*** en niet bang is om zaken te benoemen. Zo heeft hij eerder in 2019 openlijk verklaard voorstander te zijn van de legalisering van (soft) drugs, en tijdens zijn afscheidsrede maande hij jongere collega's om slim, sociaal, maar vooral ook minder calvinistisch te zijn.

U staat bekend als een rechter die niet bang is aangelegd, moedig in sommige opzichten, mag ik toch wel zeggen. Kunt u zich daarin vinden?

Frits Lauwaars: 'Nou als ik ergens achtersta dan durf ik daar ook voor uit te komen, inderdaad. Ik ben niet snel geïntimideerd, onder de indruk van status of heisa in de media. Anders kun je natuurlijk jezelf moeilijk staande houden in grote rechtszaken. Je hebt verschillende type rechters, ik reken mijzelf tot het type *menner*, degenen die in de rechtszaal alles in het gareel kunnen houden en overzicht hebben.'

U heeft tijdens uw carrière ook lesgegeven en om de kwaliteit van de rechtspraak te verbeteren, onderzoek gedaan naar wat een 'goede' rechter nou precies 'goed' maakt. Wat heeft u gemaakt tot een succesvolle rechter?

Lauwaars: 'Traditioneel zijn rechters in Nederland heel erg goed opgeleid, maar ook enigszins puristisch. Vooral vroeger, toen kwamen de meeste rechters uit de daarop gerichte opleiding. Dat hielp natuurlijk niet erg qua diversiteit. Uiteraard is en blijft de rechterlijke macht een elitair beroep, dat moet het ook blijven, denk ik, om boven alle partijen te kunnen staan. Maar tegelijkertijd geloof ik dat diversiteit, bijvoorbeeld als het gaat om ideologisch gedachtegoed, maar ook qua levenservaringen, cruciaal is voor een levendige en sterke rechtspraak. Daar wordt overigens in de laatste jaren ook wel meer op ingezet, maar het blijft moeilijk realiseerbaar.'

Ik kwam uit het bedrijfsleven en heb een meer divers arbeidsverleden dan de gemiddelde rechter uit mijn tijd. Ik heb in verschillende omgevingen gewerkt, in het

buitenland, maar ook in een bedrijf dat speciaal voer produceerde voor mestkalveren om maar wat te noemen. In die zin zou je kunnen zeggen dat ik iets meer *streetwise* was dan de gemiddelde rechter. Achteraf bezien is dat van belangrijke toegevoegde waarde geweest in de uitoefening van mijn baan als rechter.'

Ik ben niet snel geïntimideerd, onder de indruk van status of heisa in de media

U was een van de voorlopers van verandering en zelfreflectie in uw vakgebied. De roep voor afschaffen dan wel hervormen van korte straffen groeit. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Frits Lauwaars: 'Dat hangt per geval af. Geen enkele rechter wil graag straffen, maar het is irreëel en utopisch om te denken dat we een straf-vrije samenleving kunnen hebben. Tegelijkertijd denk ik wel dat er te weinig wordt stilgestaan bij detentieschade. Men denkt al gauw dat een paar maanden gevangenisstraf voor een vergrijp niks voorstelt. Terwijl de schade die detentie oplevert vaak veel verder gaat dan alleen

de gezeten tijd die verloren gaat. Vooral bij *first-offenders* kan detentie een doel voorbijgaan en een ontwrichtend effect hebben op de levens van betrokkenen.'

Hoe kijkt u naar alternatieve straffen?

Lauwaars: 'Je hebt niet één type crimineel, criminelen zijn net zo divers als de samenleving zelf. Maatwerk moet daarom fijnmazig zijn wil het effect hebben, maar daar hangt ongetwijfeld ook een prijskaartje aan. Zo kan een taakstraf soms nuttig zijn als het meer is dan afval opruimen, in de praktijk valt dat soms zwaar tegen. Tegelijkertijd dragen korte gevangenisstraffen in feite weer niks bij, maar zorgen vooral voor detentieschade, dat heb je dan weer niet bij een taakstraf.'

Hebben rechters wel genoeg te kiezen als het komt op straffen?

Lauwaars: 'Een rechter kan enigszins creatief zijn in zijn strafoplegging, maar is natuurlijk gebonden aan de wettelijke mogelijkheden, dus echt veel smaken zijn er niet. De laatste jaren is het wat dat betreft zelfs verder beperkt, kijk maar naar het taakstrafverbod. In het jeugdrecht is er vaak wel iets meer keuze, relatief dan.'

Hoe zit het met de werkdruk, kunnen rechters dat wel aan als er allerlei alternatieven komen voor detentie?

Lauwaars: 'Ja, dat denk ik wel. De werkdruk is uiteraard hoog, altijd al zo geweest. Ik denk overigens niet dat, dat ten koste gaat van de kwaliteit van de rechtspraak, die ligt redelijk hoog in Nederland. Complexiteit is rechters niet vreemd, dus als er meer smaken komen, hoeft dat zaken niet per se te bemoeilijken. Sterker nog, veel

rechters zouden dat zelfs fijn vinden mits het maatwerk is.

Hoe kunnen we dat maatwerk dan bereiken? Staan rechters bijvoorbeeld wel te wachten op een derde partij die zich bemoeit met de strafoplegging?

Frits Lauwaars: 'Ja, ik denk dat rechters het helemaal niet erg vinden om geadviseerd te worden daarin. Bijvoorbeeld door reclasering of een gespecialiseerd casemanager.'

Welke moment zou volgens u het handigst zijn voor advies omtrent een alternatieve straf op maat? Voordat de rechtszaak begint, tijdens of in de laatste fase?

Lauwaars: 'Het adviseren kan op verschillende momenten, maar het handigste is toch wel voordat een zaak voorkomt. Zo ontlast je het rechtssysteem terwijl je wel controle houdt. Tegelijkertijd kun je zo ook meer inzetten op de georganiseerde en zwaardere criminaliteit.'

Wat zou u zelf het liefst zien als alternatief?

Lauwaars: 'We vergeten natuurlijk een belangrijke oplossing voor de niet-zware-criminelen, een vriendin, en het liefst met een kind!

Aha, een interessante gedachte.

Frits Lauwaars: 'Ja, ik moet er zelf een beetje om lachen en ik vind het ook een beetje bot opgemerkt, maar destijds dacht ik weleens, hadden we maar een hele voorraad van rechtschapen meisjes die er ook nog leuk uitzien! Want ik

merkte wel dat als ze een vriendin hadden, en dan vooral een zwangere vriendin, ze vaak een stuk harder hun best deden. Ze hielden zich vaker aan gemaakte afspraken en ze kwamen minder gauw terug.'

Iemand om van te houden, of iemand die van je houdt dus?

Lauwaars: 'Ja, want geven om, en liefde die je voelt voor iemand, brengt vaak een verantwoordelijkheidsgevoel met zich mee. Weten dat iemand van je houdt en jij niet kwijt wilt, is ook een goede motivator om, beter je best te doen, op het rechte pad te blijven.'

Want ik merkte wel dat als ze een vriendin hadden, en dan vooral een zwangere vriendin, ze vaak een stuk harder hun best deden

Maar goed, alle gekheid op een stokje. Ik denk dat een alternatief dus vooral geschikt is als het op maat is, dat is het voornaamste.'

Er zijn ook genoeg mensen in de samenleving en politiek die juist roepen om steeds hardere straffen en maatregelen, herkent u dat?

'Ja, er zijn nu eenmaal partijen die graag inspelen op het populistisch sentiment in de

Frits Lauwaars rekent zich tot de *menners*, die alles in de rechtszaal in het gareel kunnen houden (Foto: Bedel Bayrak)

samenleving. Die zal je ook niet zo snel overtuigen, ben ik bang. Immers zij ontnemen hun zetels en bestaansrecht aan datzelfde populistische sentiment. Tegelijkertijd heb ik in mijn gesprekken met mensen die hardere straffen willen opgemerkt dat er vaak weinig tot geen kennis is met betrekking tot

Weten dat iemand van je houdt en jij niet kwijt wilt, is ook een goede motivator om, beter je best te doen

detentieschade. Op het moment dat ik het gesprek hierover aanga met dezelfde mensen zijn ze, in mijn beleving, een stuk eerder geneigd om tot inkeer te komen op hun wens voor hardere en langere straffen.' (* Johan Verhoek, alias De Hakkelaar (Leidschendam, 2 juli 1954), is een Nederlandse

crimineel die veroordeeld is voor drugshandel. ** Het onderzoek Passage omvat zeven liquidaties. Vijf van deze liquidaties zijn gepleegd in 1993, de andere twee liquidaties zijn gepleegd in 2005 en 2006. Een aantal verdachten wordt ook vervolgd voor poging tot moord, wapenbezit, voorbereiden van

moordaanslagen, witwassen en deelname aan een criminele organisatie. ***Een methode waarmee collega's elkaar helpen om beter te worden in hun werk. De leden van de groep komen op vrijwillige en gelijkwaardige basis regelmatig samen om elkaar te evalueren.)

PLEIDOOI VOOR MINDER KORTE DETENTIES EN MEER BETEKENISVOLLE SANCTIES

Advies Raad Strafrechtstoepassing: 'Het is de hoogste tijd een andere weg in te slaan.'

Van onze redactie

Doetinchem - Bijna driekwart van de detenties in Nederland duurt korter dan drie maanden. Het gaat hierbij niet alleen om de kortdurende gevangenisstraf, maar ook om de voorlopige en de vervangende hechtenis. In het advies 'Korte detenties nader bekeken' pleit de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) voor minder korte detenties en meer betekenisvolle sancties. Maar waarom zou het aantal korte detenties omlaag moeten?

Mark Boumans, lid van de Afdeling advisering van de RSJ en voorzitter van de adviescommissie: 'Korte detentie werkt vaak niet. De tijd dat iemand gedetineerd is, is vaak te kort om te komen tot gedragsverandering. Daarbij schrikt een detentie niet af en is de kans groot dat iemand opnieuw de fout in gaat. Bovendien kan ook een korte detentie tot detentieschade leiden. Dat kan doordat een

kortgedetineerde zijn of haar baan, inkomen of huisvesting verliest.' Het gaat om een omvangrijke groep. Jaarlijks verlaten ongeveer 31.000 mensen een justitiële inrichting en daarvan zitten er 22.000 korter dan drie maanden in detentie.

Stigma (schandvlek)

In zijn werk als burgemeester van Doetinchem ziet Boumans ook de uitdagingen die detentie met zich meebrengt: 'Het verblijf in een justitiële inrichting brengt toch een bepaald stigma (schandvlek) mee voor de justitiabele en zijn of haar omgeving. Een kortgedetineerde die terugkeert in de samenleving heeft zijn straf uitgezeten en heeft recht op een nieuwe kans. Maar in de praktijk is dit lastig omdat buurtbewoners zorgen hebben bij de terugkeer van een kortgedetineerde in de

Jaarlijks verlaten ongeveer 31.000 mensen een justitiële inrichting en daarvan zitten er 22.000 korter dan drie maanden in detentie

woonwijk. Bovendien zijn de onderliggende problemen vaak niet opgelost. Hierdoor is de kans op herhaling groot.' Als korte detenties weinig effectief zijn, wat is dan het alternatief? Ook daar heeft de adviescommissie van de RSJ zich over gebogen. Een reactie op strafbaar gedrag is noodzakelijk, maar dat kan ook op andere manieren dan opsluiting in een cel. In het advies doet de RSJ enkele aanbevelingen voor de verschillende

modaliteiten: voorlopige hechtenis, gevangenisstraf en vervangende hechtenis.

Taakstrafverbod

Burgemeester Boumans: 'Denk bijvoorbeeld aan voorwaardelijke sancties met op de persoon toegesneden voorwaarden of elektronische detentie in plaats van de korte gevangenisstraf. Of vaker schorsen van voorlopige hechtenis onder voorwaarden met elektronisch toezicht. Ook vindt de RSJ dat het taakstrafverbod heroverwogen moet worden. Door het taakstrafverbod kunnen rechters niet meer in alle gevallen de meest passende straf opleggen,' zegt Boumans. Voor de vervangende hechtenis doet de RSJ de volgende aanbeveling: laat de reclassering onderzoeken welke sanctie passend en haalbaar is en verbeter de uitvoering van de taakstraf en het innen van boetes.

Burgemeester Mark Boumans: 'Hoogste tijd dat we een andere weg in slaan.'

Deze en andere aanbevelingen van de RSJ dragen niet alleen bij aan vergelding, maar leiden ook tot minder schade en recidive en hebben daardoor een grotere maatschappelijk meerwaarde. Vanuit de strafrechtketen en wetenschappelijke hoek, wordt het probleem van de grote aantallen korte detenties al langer aangekaart. 'Ik hoop dat nu ook politici en beleidsmakers het advies ter harte nemen. Natuurlijk realiseer ik me dat het advies ook om een duidelijke toelichting richting de samenleving vraagt, maar het is de hoogste tijd dat we een andere weg in slaan.'

HOE KAN STRAFRECHTELIJK BELEID SUCCESVOL ZIJN ZONDER BEVINDINGEN UIT HET VELD MEE TE WEGEN?

Ervaringen uit het veld zijn cruciaal

Bedel Bayrak

Amsterdam - Veelgenoemde gevolgen van korte straffen zijn verlies van werk, woning, relaties, schaamte, stigma en eenzaamheid. Op een enkeling na kunnen de meesten niet terug naar hun oude baan, maar het vinden van een nieuwe baan na detentie is ook moeilijk. Dit kan liggen aan een negatief VOG (Verklaring Omtrent Gedrag), maar in bredere zin met het ondervonden feit dat veel werknemers liever geen ex-gedetineerden willen aannemen.

In het kader van het programma Changing Justice Gears heb ik in het afgelopen jaar veldwerk mogen doen onder (ex-gedetineerde) ervaringsdeskundigen (10), experts (13) en organisaties uit het veld die direct te maken hebben met (ex-) gedetineerden. Geredeneerd vanuit de overtuiging dat ervaringen en expertise uit het veld essentieel zijn voor een beter begrip van de problematiek, alsook voor de potentiële oplossingen omtrent korte straffen.

Helaas was van 'participerende observatie' weinig sprake. Door het heersende COVID-19 virus heeft mijn 'veldwerk' zich voornamelijk beperkt tot drieëntwintig interviews van ongeveer negentig minuten en locatiebezoeken bij zeven van de deelnemende organisaties. Ondanks het voorgevoemde heb ik veel interessante en verhelderende gesprekken gevoerd die ik relevant acht en graag met de lezer wil delen. Aan voorbeelden van detentieschade geen gebrek, maar in vrijwel alle gesprekken die ik heb gevoerd komt het neer op een gelijksoortig narratief. Namelijk dat detentie zorgt voor een verslechtering van de situatie (detentieschade), en dat er te weinig continuïteit (begeleiding & zorg) is na detentie waardoor een succesvolle re-integratie mislukt en de helft binnen twee jaar weer vast komt te zitten.

Dat betekent overigens niet dat 'de andere helft' er veel beter vanaf komt. Ze vervallen dan weliswaar niet in recidive (althans worden niet veroordeeld voor een vergrijp), maar ook zij ondervinden zeer zeker de gevolgen van detentieschade. Het leed treft zowel de gedetineerden alsook hun geliefden en directe omgeving, nog los van alle (im)materiële schade voor de samenleving en verstoting dan wel vervreemding van de gemeenschappen waartoe ze zichzelf toerekenen.

Re-integratie en recidive

Detentieschade zorgt dus voor een verhoogd kans op recidive en staat een succesvolle re-integratie in de weg. Alle ex-gedetineerden die ik gesproken heb zijn of wel meermaals gerecidiveerd dan wel duurde het jaren voordat er sprake was van voldoende

zelfredzaamheid. Zoals een van de vrouwelijke respondenten vertelt: 'Mensen worden gediskwalificeerd, dus meer kans op recidive. Maar je staat ook stil! Dus je hebt geen toegevoegde waarde voor de maatschappij, je bent nutteloos.' De continuïteit na detentie is zoals gezegd ook een van de meest genoemde problemen. Voor de meerderheid van gedetineerden geldt dat ze kampen met schulden, werkloosheid, een combinatie van meerdere psychische en/of persoonlijkheidsstoornissen en middelenmisbruik. Voor de jongeren is dat in vergelijkbare mate ook het geval, daarnaast is ruim twee derde van de jongeren slachtoffer geweest van kindermishandeling. Helaas hebben veel ex-gedetineerden geen toegang tot de gepaste zorg en begeleiding of weten niet hoe ze gepaste hulp moeten zoeken. 'Grootste probleem is dat ouders (van niet wes-

Het populistische geluid in Nederland is de afgelopen twintig jaar een reël hindernis gebleken voor effectief beleid omtrent ons strafrechtstelsel.

terse achtergrond in dit specifieke voorbeeld, red.) niet weten waar ze aan de bel moeten trekken.' Maar ook als men wel de nodige vaardigheden heeft en actief op zoek gaat naar hulp kan dat tegenvallen. 'Ik werd bij veel klinieken en therapeutische praktijken geweerd in verband met mijn detentieverleden, mocht niet eens op intake komen. Argument was dat ze anders de veiligheid van anderen niet konden waarborgen,' laat een 31-jarige ex-gedetineerde vrouw weten.

Belangrijke vragen

Iedereen die ik gesproken heb was het erover eens dat korte straffen vaak niet werken en zaken voor alle stakeholders juist vaak erger maken. Tegelijkertijd vinden ze wel dat er gevolgen moeten zijn voor grensoverschrijdend en crimineel gedrag. Hierop heb ik zeven verschillende alternatieve

straffen aan de participanten voorgesteld om te achterhalen wat ze vinden van de verschillende alternatieven, welke ze het meest aanspreekt en waarom. Op één alternatief na zijn, of werden alle alternatieven ooit toegepast in Nederland.

Wat opviel was dat vrijwel alle alternatieven overwegend werden aangemerkt als zijnde beter en minder destructief dan de conventionele celstraf, maar men benadrukte telkens dat maatwerk heel erg belangrijk is. Belangrijke vragen waren hierbij:

- * Is het een integraal toegepaste maatregel, worden alle betrokken partijen betrokken in het proces?
- * Hoe verhoudt de inhoudelijke kwaliteit van het programma tot de (vrijwillige) participatie van de veroordeelde?
- * Dient het meer dan alleen vergelding? In hoeverre draagt het bij aan herstel en andere doelen van strafrechtelijk ingrijpen?
- * Hoe zit het met de continuïteit? Is er gedacht aan nazorg en begeleiding?
- * Is het belangrijk dat een delinquent zo dicht mogelijk in zijn eigen omgeving zijn alternatieve straf uitvoert (elektronische thuisdetentie ook wel enkelband), of is het juist van belang dat iemand uit een bepaalde omgeving moet worden weggehaald om een straf effectief te laten zijn (kleinschalige detentie)?

De meesten participanten zeiden dat over het algemeen alle alternatieve straffen minder onnodig leed en detentieschade veroorzaken, minder maatschappelijke en financiële schade berokkenen en over het algemeen leiden tot minder recidive. De twee meest genoemde en geprezen alternatieven waren elektronische huisarrest (enkelband), dat nu eigenlijk alleen in de laatste fase van detentie wordt toegepast en kleinschalige detentie. De belangrijkste argumenten voor de enkelband zijn de mogelijkheid om controle te hebben over de algemene bewegingen van delinquenten zonder de stilstand die samenhangt met celstraf. Werk, woning en relaties gaan minder vaak stuk. Een van de deelnemers, een voormalig reclaseringsambtenaar, wees erop dat het in ieder geval een uitstekend alternatief kan zijn voor preventieve hechtenis (voorarrest). Tenzij de omgeving onderdeel is van het probleem, dan is thuisdetentie juist contraproductief. Dat was ook een van de argumenten

voor kleinschalige detentie. Verder zijn kleinschalige voorzieningen gericht op continuïteit na detentie. Het verkleint de afstand tot de samenleving. Mensen kunnen na invrijheidstelling begeleid en behandeld worden door dezelfde mensen en instanties als tijdens detentie.

Schril contrast

Strafrechtelijk ingrijpen heeft verschillende doelen. Ook hier was er wel enige spreiding, maar de tendens was heel gelijkend en in één opvallend opzicht vrijwel unaniem. Als doelen voor strafrechtelijk ingrijpen werden genoemd; preventie, herstel, revalidatie & integratie, bescherming van de slachtoffers, veiliger maken van de samenleving en vergelding. Er was enige variatie, maar dat varieerde van er moet meer aandacht komen voor een strafdoel tot er is voldoende aandacht voor desbetreffende strafdoel.

Maar over vergelding leek vrijwel iedereen het eens, dat mag een stuk minder. Sommige gaven zelfs aan dat de focus op vergelding ten koste gaat van een aantal, zo niet de meeste, andere doelen van strafrechtelijk ingrijpen. De argumentatie op de vraag waarom vergelding onwenselijk was varieerde weliswaar aanzienlijk, maar het schril contrast tussen vergelding en de overige doelen was overduidelijk.

Ervaringsdeskundigheid en -deskundigen.

Een terechte vraag is in hoeverre 'het veld', bestaande uit ex-gedetineerden en experts, representatief is voor de Nederlandse

Bedel Bayrak (Foto: Nadiyah el Sayed)

samenleving. Wie wel eens op sociale media kijkt, hoort vast genoeg mensen roepen voor (almaar) hardere straffen, of dat de meerderheid is dan wel een luide minderheid durf ik niet te zeggen. Hoe dan ook, ik ben van mening dat als het aankomt op het begrijpen van de complexiteit, problematiek en geleefde werkelijkheid omtrent detentie, de ervaringen uit het veld cruciaal zijn. In hoeverre kan strafrechtelijk beleid dan succesvol zijn zonder bevindingen uit het veld mee te wegen? Het populistische geluid in Nederland is de afgelopen twintig jaar een reël hindernis gebleken voor effectief beleid omtrent ons strafrechtstelsel. Met langere straffen, soberdere regimes, en ondermijning van de scheiding van de machten als gevolg. De participanten die ik heb gesproken geven een heel spectrum aan argumenten en methodes, te uitgebreid en divers om hier in zijn volledigheid te herhalen. Toch is er één unanieme waarde die telkens terugkomt, namelijk de inzet van ervaringsdeskundigheid en -deskundigen. Naast alle ethische en rationele argumenten voor hervorming van het strafrechtstelsel, lijken de meest concrete voorbeelden van herstel, verandering en overtuigingskracht die genoemd worden op de een of andere manier ontsproten te zijn uit de ervaringen en actieve deelname van (ex-) gedetineerden.

Uit het door de Dienst Justitiële Inrichting gefinancierde rapport van NSCR (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving), Kenmerken van justitiabelen: Een systematisch literatuuronderzoek, januari 2021.

JEUGDIGE GEDETINEERDEN

- * Tot 68% heeft te maken gehad met kindermishandeling.
- * Tot 32% kampt met problematisch alcoholgebruik.
- * Tot 50% kampt met problematisch cannabisgebruik.
- * Tot 48% van de jongeren heeft ernstige leerproblemen.

VOLWASSEN GEDETINEERDEN

- * Tot 28% ontvangt geen bezoek tijdens detentie.
- * Het overgrote deel van gedetineerden is laagopgeleid.
- * Tot 63% is werkloos bij binnenkomst.
- * Tot 19% is dakloos voorafgaand aan detentie.
- * Tot 40% is problematisch alcoholgebruiker.
- * Tot 43% is problematisch drugsgebruiker.
- * Meer dan 66% heeft last van meerdere psychische en/of persoonlijkheidsstoornissen.
- * Tot 80% heeft (problematische) schulden
- * Tot 34% heeft geen (legaal) inkomen

Tekening: Petra Urban, rechtbanktekenares

DEKKER BEDOELDE EIGENLIJK DAT HÍJZELF HET NIET UIT KAN LEGGEN

Minister moet wegblijven van stoel rechter

Peter Plasman

Amsterdam - Veel aandacht voor de nadelen van de korte gevangenisstraf in deze speciale editie van deBonjo.

Te vrezan valt dat onze vertrokken minister voor Rechtsbescherming (?) Sander Dekker voor dit onderwerp weinig belangstelling zal hebben. Alhoewel, mogelijk ziet hij in het onderzoeksrapport (zie elders in dit blad) een mogelijkheid om van de korte gevangenisstraf af te komen door het opleggen van hogere straffen. Deze oud- minister heeft zich immers de kampioen meedeinen op de onderbuik getoond.

De regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling (v.i.) is per 1 juli 2021 vrij geruisloos ingrijpend gewijzigd. Een gevangenisstraf van dertig jaar betekende bij een beetje normaal gedrag effectief twintig jaar zitten. Nu is dat minimaal 28 jaar. Het argument van Dekker was dat het aan de samenleving niet is uit te leggen dat een korting wordt toegepast op de door de rechter opgelegde straf. Dat het door zijn voorgangers reeds decennia wel kon worden uitgelegd, vergat hij daarbij, Dekker bedoelde eigenlijk dat hij het niet uit kan leggen. Laat dat dan een ander doen in plaats van een bewezen effectieve regeling overboord te kiepen.

Luchtballonnetje

Hoe formalistisch Dekker hierbij te werk is gegaan, blijkt wel uit zijn argumentatie, met name in de Eerste Kamer: dat de gestrafte

nu 28 jaar in plaats van twintig jaar moet zitten voor hetzelfde delict, betekent niet dat de straf

Deze oud-minister heeft zich immers de kampioen meedeinen op de onderbuik getoond

zwaarder is geworden. De straf is immers in beide gevallen dertig jaar. Zonder blikken of blozen stelde de minister dan ook dat het niet de bedoeling was dat de rechter met deze ingrijpende wijziging rekening zou houden, dan zou de rechter namelijk op de stoel van de wetgever gaan zitten.

Dat omgekeerd Dekker het geen enkel probleem vindt om op de stoel van de rechter te gaan zitten, blijkt met enige regelmaat. Onlangs weer door het oplaten van het luchtballonnetje dat 'zware criminelen' net zo goed berecht kunnen worden zonder fysieke verschijning voor de rechter. Doe dat maar met een videoverbinding. Nog niet is duidelijk gemaakt wie hier dan de voorselectie zou moeten gaan doen.

Natuurlijk wordt die voorselectie nu al gemaakt in het kader van de beveiliging van het transport van sommige verdachten. Transport van verdachten naar de zittingszaal is echter een zaak voor justitie, de rechter staat daarbuiten.

'Telehoren'

De gang van zaken in de rechtszaal is niet aan Dekker, maar aan de rechter, het is namelijk zijn

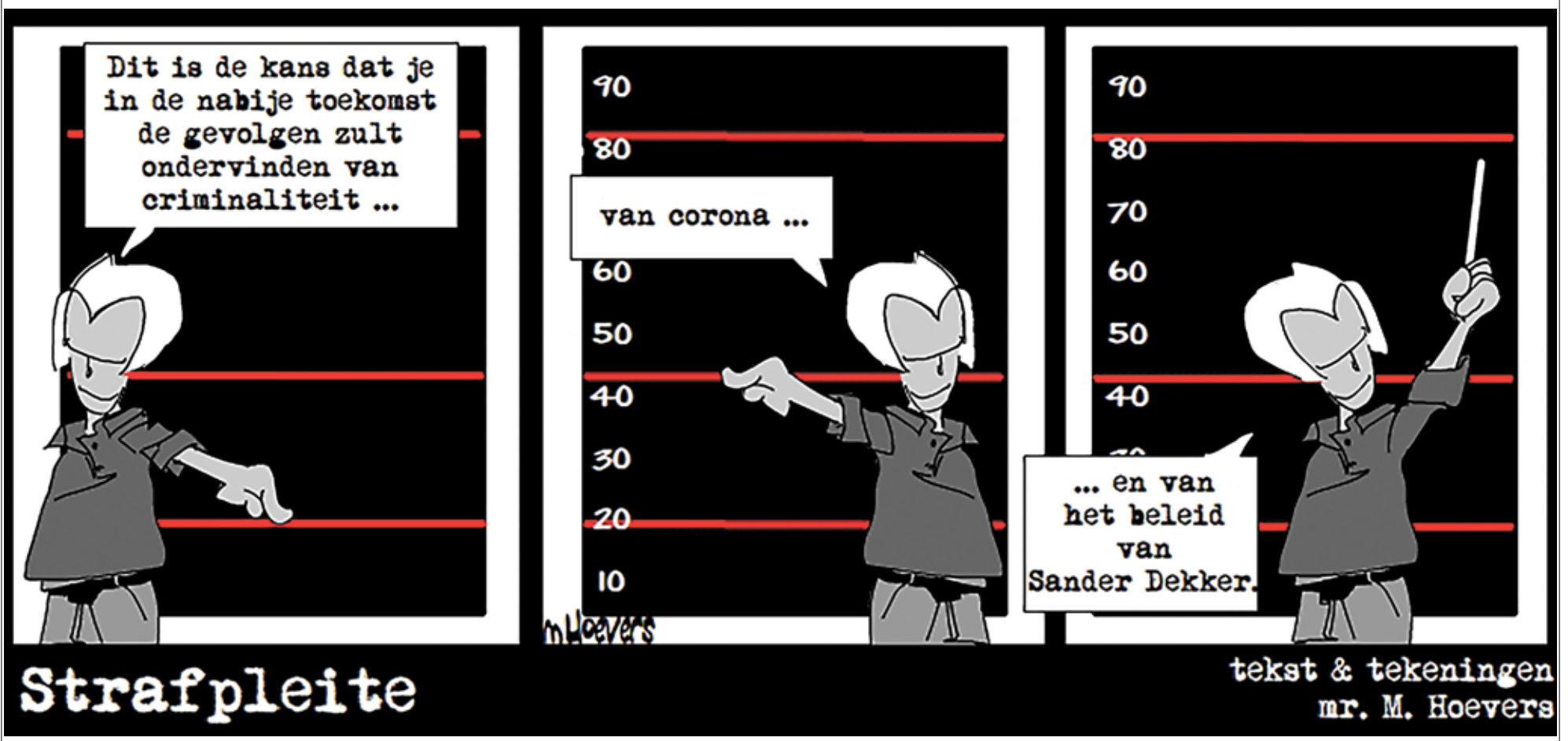
rechtszaal. Als gevolg van de coronacrisis die ook de rechter is overkomen, is uit pure noodzaak gegrepen naar de mogelijkheid om verdachten op afstand te horen. Vaak is dat geen probleem gezien de aard van de zitting en de

De rechter is de baas in de zittingszaal en dat moet vooral zo blijven. Dekker zou dat moeten gaan respecteren

wens van de gedetineerde die op die manier een lang transport en wachten bespaard blijft. Maar daarbij is wel duidelijk geworden

dat 'telehoren' bij de inhoudelijke behandeling niet zou moeten. Professionele procespartijen zijn zich daarvan zeer bewust. Bovendien zijn er andere mogelijkheden om de beveiligingsproblemen - die er zeker zijn - op te lossen. Dekker moet daarbij de rechter niet willen belasten met zijn probleem. Gelukkig zal hij daarin ook niet slagen. Onze rechters zullen ook in zware zaken - en misschien juist wel daar - de verdachte voor zich willen zien verschijnen. Van zijn kant heeft de verdachte er recht op direct, goed en in persoon te communiceren met de personen die over zijn vrijheid gaan beslissen. De rechter is de baas in de zittingszaal en dat moet vooral zo blijven. Dekker zou dat moeten gaan respecteren, in ieder geval moet hij wegblijven van de stoel van de rechter.

(Peter Plasman is advocaat in Amsterdam)

STRAFRECHTPRAKTIJK IS EEN GATENKAAS.

Past korte detentie nog wel bij het nieuwe denken over bestraffing?

Henk Oosterling

Den Haag - Wie om zich heen kijkt, naar de samenleving, en zich afvraagt wat het nut van korte detenties is, krijgt als duidelijk antwoord: 'Nauwelijks nut, veel detentieschade.' Een onderzoek van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) laat daar geen twijfel over bestaan. De vraag is hoe duurzamer, heilzamer en effectiever kan de rechtsspraak worden?

Er is in het RSJ-rapport helder en zakelijk beargumenteerd waarom de korte detentie een heilloze maatregel is. Het taakstrafverbod heeft niet geholpen. Een onderzoek, gepubliceerd in het *Tijdschrift voor rechtspraak en straftoemeting*, concludeert dat straffen voor geweld- en seksuele misdrijven zo'n 65 procent hoger liggen dan twintig jaar geleden. Prof. mr. Pauline Schuyt vraagt zich in een bijdrage aan het onderzoek af: 'Is de korte detentie niet enkel nog het residu van een straf die niet meer past bij het nieuwe denken over bestraffing?'

Wat is dat nieuwe denken? Het oude is duidelijk. De Franse filosoof Michel Foucault heeft dat in 1975 in het boek *Discipline, Toezicht en Straf. De geboorte van de gevangenis* samengevat met zijn these van het Panopticum, een cirkelvormige bajes. Denk aan de koepelgevangenissen in Breda en Haarlem. Een niet-zichtbare bewaker in de centrale toren kan alle gevangenen in de ring zien, maar zij de bewaker niet. De gevangenisarchitectuur disciplineert. Gevangenen internaliseren die bewakende blik. Door deze zelfdisciplinerende wordt niet alleen afwijkend gedrag gecorrigeerd, zij zet ook aan tot bezinning. Zo worden wraak en vergelding doordeesemd met re-socialisering. Veroordeelden kunnen in de boetvaardige reflectie op hun misdaad veranderen. Deze moderne mensvisie is gestoeld op emancipatie van het individu.

Stuitend duidelijk

Volgens Foucault is de in de loop van de 19^e eeuw ingevoerd universele vrijheidsstraf niet te danken aan de toenemende innerlijke beschaving van de doorsnee burger, maar aan de noodzaak van een industriële samenleving om gedisciplineerde arbeidskrachten te produceren. Er moet weliswaar gestraft maar vooral ook geproduceerd worden. In onze huidige surveillancesamenleving disciplineren en normaliseren beveiligingscamera's het gedrag. Hebben we daarmee Foucault achter ons gelaten? Zijn we met cameratoezicht en de elektronische enkelband in een nieuw tijdperk gestapt? Zeker. Maar in

onze instituties werken nog steeds panoptische tendensen door. De op het International Documentary Film Festival (IDFA) vertoonde documentaire *Jason* maakt dat stuitend duidelijk: de gebouwen waarin uit huis geplaatste jongeren terecht komen zijn voormalige jeugdgevangenissen of zijn zo gebouwd, met de bijbehorende protocollen, behandelingen, inclusief de isoleercel.

We leven ondertussen in de 21^e eeuw, in het Antropoceen. Alles is met alles verbonden en werkt op elkaar in. Maar van integraal beleid is geen sprake. We denken en doen nog steeds modern, dat wil zeggen top down, sectoraal en disciplinair. Begrotingstechnisch altijd strak afgestemd op een zero-sum game*: de een zijn dood is de ander zijn brood. Het gaat eerder om verdelen (en heersen) dan om delen, mededelen en deelnemen.

Gatenkaas

Een recent Rekenkamerrapport concludeert dat politie, Openbaar Ministerie en rechtbank in gescheiden werelden leven. De strafrechtpraktijk is een gatenkaas. De doelmatigheid is dramatisch laag, net als het rendement. Moeten er diensten fuseren of opgeheven worden? Belangrijker, zo stelt het rapport, is het dat diensten met elkaar gaan samenwerken. Maar dat gaat niet zo simpel met al die drempels, schotten en silo's met hun geormerkte gelden in al die verschillende piramides.

De rechtsspraak is een centralistisch-top down mechanisme. Altijd grafisch weergegeven als een piramide. De uitvoeringsorganisaties zelf zijn ook hiërarchisch opgebouwd: top-down,

Prof. mr. Pauline Schuyt vraagt of korte detentie nog wel van deze tijd is.

Officier van justitie Disa Jironet: 'Er is gebrek aan serieuze communicatie'.

Kort en krachtig is hun advies: 'Wees actief, bied maatwerk, stimuleer samenspraak en tegenspraak'

lineair-exclusief. Al die piramides strijden onderling om de middelen van Justitie & Veiligheid. Partnerships en horizontale samenwerking ontstaan wel in de uitvoering, maar niet op het niveau van een gemeenschappelijke visie of verantwoordelijkheid voor het geheel. Ieder doet zijn eigen ding in zijn of haar hok. Voor publiek-private samenwerking met partijen buiten het systeem bestaat geen format. Toch worden we in antropogene tijden steeds meer door een ander paradigmatisch beeld geleid: het netwerk. Doordat netwerken vanaf alle schalen in elkaar lussen, zijn ze idealiter circulair en inclusief. Individuen verschijnen hierbinnen niet aan de top van een piramide, maar als een reflexief relationeel knooppunt in netwerken. Autonomie is een functie van die verknoping en als zodanig relationeel. We bevinden ons in onze interacties altijd in een 'tussen'(inter). Inter-esse is de basishouding. Dit circulair-inclusieve netwerkbesef staat echter haaks op het lineair-exclusieve denken van de piramide.

Niet-pluis-gevoel

Verklaart die lineaire exclusiviteit de fricties in de hedendaagse rechtsspraak? De Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag riep rechters die jarenlang stevast de kant van de Belastingdienst kozen, op bij zichzelf te rade te gaan. Wat konden rechters binnen de deur de wet aan hen toegemeten discretionaire bevoegdheid doen? De rechtbank in Rotterdam oordeelde in haar verzet 'dat de Belastingdienst buitenproportioneel en onredelijk handelde'. Pas in 2019 werd de alles-of-niets-regel die menig leven verwoestte, afgeschaft. Wat is de kern van deze frictie? De voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, mr. B.J. Ettehoven, verklaarde dat bestuursrechters een versplinterd beeld hebben. Voorzitter Henk Naves van de Raad voor de Rechtspraak wees op het 'niet-pluis-gevoel' bij rechters en concludeerde dat rechters er niet met elkaar over spraken en al helemaal niet met de gedaagde burgers. Ook Disa Jironet, de officier van justitie in Amsterdam, wijst in haar boek 'Misdad en mededogen' op het gebrek aan serieuze communicatie. Wat te doen? Ook de Werkgroep Reflectie

Een bekend gezicht keert terug: de aanspreekbare wijkagent

Toeslagenaffaire Rechtbanken stelt in *Recht vinden bij de Rechtbank* dat rechtbanken te veel losstaande eilanden zijn. Ze moeten beter met elkaar communiceren. Kort en krachtig is hun advies: 'Wees actief, bied maatwerk, stimuleer samenspraak en tegenspraak'.

Communicatie en terugkoppeling zijn de sleutelwoorden. Hoe communiceren rechters naar en met de samenleving? Strafrechter Gerlof Meijer reist met het theatercollege 'Strafrecht? Levensrecht!' rond om mensen die klagen over te lage straffen te laten zien hoe strafrecht werkt. Maar om de lineair-exclusieve impasse van de piramide te doorbreken is meer nodig. De hypocritische blik van de rechter op zijn eigen functioneren vergt een andere invulling van de rechterlijke discretionaire interesse.

De aanspreekbare wijkagent

Kan een corrigerend en straffend instituut ook 'duurzaam' zijn? Rechtspraak herstelt. Als reactief mechanisme kent ze duurzaamheid slechts als een indirect doel: na herstel is het sociale weefsel iets duurzamer. De duurzaamheid moet elders gesitueerd worden. Die duurzaamheid is verankerd in een samenleving die haar burgers van meet af aan in hun kracht zet. De onderwijsinnovatie Rotterdam Vakmanstad die in 2007 in Rotterdam-Zuid is geïntroduceerd, is daar slechts een voorbeeld van. Adequaat sociaal werk is een andere optie. Zo dringt zich onverwachts een basaal inzicht op: na de privatisering en bezuinigingen op onderwijs, zorg, sport en cultuur klinkt nu meer dan ooit de roep om een 21^e eeuwse versie uit te vinden van vakonderwijs, jongerenwerk en sociaal-cultureel werk in de wijken. En binnen die context zien we een bekend gezicht terugkeren: de aanspreekbare wijkagent.

(*Een nulsomspel (Engels: zero-sum game), is een situatie waarbij een voordeel voor de ene partij noodzakelijk moet leiden tot een even groot nadeel voor een of meer andere partijen.)

OPGEKLOMMEN VANUIT EEN ACHTERSTANDSSITUATIE HERKENT HIJ DE PROBLEMEN ALS GEEN ANDER

Out of the box-inbreng ervaringsdeskundige kan leiden tot bijzonder proces

Toon Walravens

Eindhoven - We weten dat het lastig is om een justitieel ervaringsdeskundige in de gelederen te plaatsen van het Justitieel systeem. Ervaringsdeskundigen hebben hun kennis immers ook grotendeels opgedaan in het functioneren als risicodoelgroep. Daardoor zijn zij met justitie in aanraking gekomen en hebben een gevangenisstraf doorlopen. Vaak gaat een gevangenisstraf gepaard met onder andere psychisch sociale, armoede, huiselijk geweld, psychiatrische en/of verslaving problemen. Na hard aan zichzelf werken door middel van professionele hulp, zelfhulp en achterblijvers/naasten is de ervaringsdeskundige ervan hersteld. Zij/hij heeft ervan geleerd en is in staat op het eigen verleden en ervaringen te reflecteren. Zodoende kunnen ervaringsdeskundigen boven de eigen schaduw uitstijgen. Eigen kennis omzetten in ervaringskennis naar deskundigheid. Met deze deskundigheid kan de risicodoelgroep(en) ondersteund worden hoe te stoppen met risicogedrag, ook tijdens detentie. Vanuit dat perspectief voegt ervaringsdeskundigheid een extra dimensie toe. Met deze ervaringskennis samengevoegd zorgen ervaringsdeskundigen voor één nieuw stuk, te weten het geheel. Samenhang en verbinding tussen wetenschappelijke kennis, professionele kennis en ervaringsbekwaamheid zorgt ervoor dat elk mens gezien, beleefd en bewonderd wordt.

Positieve invloed

De kennis als justitieel ervaringsdeskundige wordt afgebakend als kennis van eigen gedrag en handelen in relatie tot criminaliteit en overlast. Maar ook als kennis van hoe justitie, dienstverleners, hulpverleners en steunsystemen werken. En verder als kennis van maatschappelijke reacties op crimineel of overlast gevend gedrag, kennis van hoe je mensen met gelijksoortige ervaringen of in gelijksoortige situaties kunt ondersteunen in hun proces en als kennis van de taal van mensen en de context waarin zij verblijven. Een ervaringsdeskundige met kennis op het gebied van preventie straalt veel positieve invloed uit. Hij is immers opgeklimmen vanuit een

achterstandssituatie en herkent de problemen als geen ander. Op basis van eerder opgedane ervaringen weet hij welke denkprocessen voorafgaan aan crimineel gedrag. Soms in combinatie met psychosociale, psychische problemen en verslaving. We onderscheiden verschillende momenten waarop criminaliteitspreventie kan plaatsvinden. Dat is al voordat er iets aan de hand is.

Bij verhoogd risico, als criminaliteit al heeft plaatsgevonden, en ook tijdens de doorzorg en in de nazorg

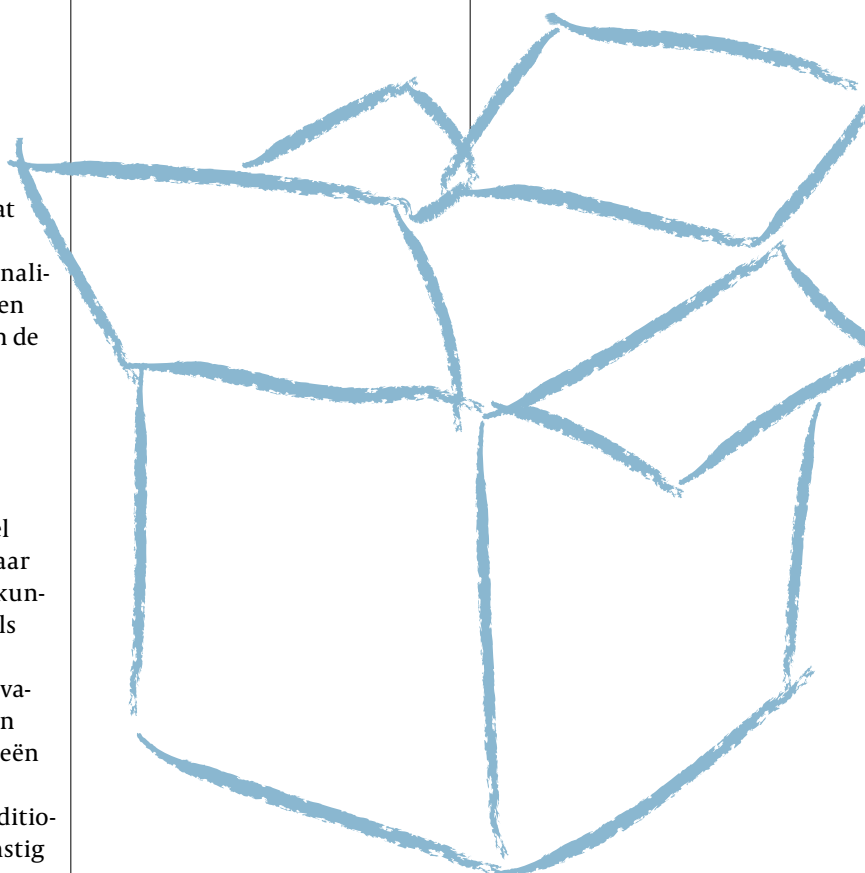
Verandering in denken en handelen

Voor ervaringsdeskundigen vormen theorie en kennis wel belangrijke ankerpunten, maar daarnaast zien ervaringsdeskundigen *out of the box*-denken als erg wezenlijk. 'Buiten geijkte paden denken' wordt door ervaringsdeskundigen niet als een modeverschijnsel gezien. Ideeën die *out of the box* komen, zijn anders dan ideeën die uit traditionele theorie en kennis afkomstig zijn. Ervaringsdeskundigen respecteren traditionele kennis en theorie, maar kunnen zelf vanuit hun achtergrond putten uit een wezenlijk andere kennisbron: hun eigen ervaringen als lid van de doelgroep. Dit noemen we ervaringskennis die door ervaringsdeskundigen wordt ingezet. Als professionele medewerkers van justitie openstaan voor deze *out of the box*-inbreng van de ervaringsdeskundige, met andere woorden als ze er ontvankelijk voor zijn, dan kan dat leiden tot een bijzonder proces met positieve resultaten. Samen met andere professies gaan ervaringsdeskundigen tot de bron van de problemen en bouwen een wegenkaart om ons ervan te verlossen. Ervaringsdeskundigen zijn de levende voorbeelden dat verandering in denken en handelen mogelijk is, mens en ontwikkeling staan steeds centraal.

Allemaal dezelfde verantwoordelijkheid

'Ervaringsdeskundigen' hebben de 'zwarte/zware periode' in hun leven doorleefd en weten wat dat

'Ervaringsdeskundigen' hebben de 'zwarte/zware periode' in hun leven doorleefd en weten wat dat betekent

De Woenselse Poort start dit jaar een Expertisecentrum forensisch en justitieel ervaringsdeskundigheid.

Toon Walravens:
'Buiten geijkte paden denken'

betekent, ze kunnen anderen hierin bijstaan. 'Brainstormen en zelfreflectie' stellen zij centraal en leggen relaties met moderne systeemtheorieën, politieke keuzes en zelfhulp. Dit alles nemen zij zeer ernstig. Elke mening heeft z'n intrinsieke waarde, op onze eigen manier zijn we allen lid van dezelfde maatschappij. Met allemaal dezelfde verantwoordelijkheden als burgers om bij te dragen aan het klimaat in ons land en aan het welzijn van onze samenleving. Welke afkomst, overtuiging, verleden en/of ervaringen ook. Met z'n allen behoren we tot één grote gemeenschap met een liefst gezamenlijke toekomst. En waar mensen zijn, behoort verzoening tot de mogelijkheden, met inbegrip van het meningsverschil dat nu eenmaal bij het leven hoort.

De justitiële ervaringsdeskundige werkt vanuit de vijf kernwaarden van herstelgerichte detentie, te weten, de gerichtheid op de persoon en niet alléén op de straf of diagnose, de gerichtheid op gelijkwaardigheid van de persoon in alle aspecten van het eigen herstelproces. En verder de gerichtheid op keuzevrijheid van de persoon en de mogelijkheden deze te benutten. Daarbij wordt uitgegaan van groei en ontwikkelingsmogelijkheden van de persoon. En de ervaringsdeskundige is zich ten alle tijden bewust binnen welke context hij werkt en welke invloed dit heeft.

De Woenselse Poort start dit jaar een Expertisecentrum forensisch en justitieel ervaringsdeskundigheid. Zowel op nationaal als internationaal gebied. Waar wetenschappelijke, professionele en ervaringskennis over dit onderwerp gedeeld zal worden. Ter ondersteuning van andere organisaties en onderbouwning van dit jonge vakgebied. Houd de sociale media in de gaten, want daar zal meer nieuws te vinden zijn over de ontwikkelingen van dit expertisecentrum forensisch ervaringsdeskundigheid.

(Toon Walravens is beleidsadviseur Forensische kliniek De Woenselse Poort / Adviseur bij Walravens Zorgadvies.)

Rotterdam - Veel jongvolwassen mannen (18-27 jaar) met multi-problematiek* komen geregeld in contact met politie en justitie door het plegen van overlast en ernstige delicten. Detentie, schadevergoedingen, een enkelband of reclasseringstoezicht zijn wel bekend. In deze leeftijdsfase pieken ze in het plegen van delicten. De positieve keerzijde is dat gedrag nog echt kan veranderen en de hersenen zich nog ontwikkelen. Daarom is het essentieel om multi-problematiek goed aan te pakken en de cirkel te doorbreken in de jongvolwassenheid.

Uit ons onderzoek vanuit het Amsterdam UMC weten we dat deze jongemannen niet alleen ernstige delicten plegen, maar ook last hebben van heftige psychische en verslavingsproblematiek. Daarnaast hebben ze vaak problemen op het gebied van wonen en financiën. Met alle gevolgen van dien, voor de jongeman zelf, voor zijn omgeving en de maatschappij.

Ongezonder functioneren

Terugkijkend naar hun jeugd zien we dat jongvolwassen mannen met multiproblematiek al vroeg met 0-2 achterstonden. Ze

groeiden op in een onveilige thuisomgeving en maakten dingen mee die een kind niet hoort mee te maken. Een deel is uit huis geplaatst en heeft in pleeggezinnen en internaten gewoond. Zeer weinig hebben een opleiding afgemaakt. Dit is geen reden om later delicten te gaan plegen, maar die jeugd heeft ze wel ernstig beschadigd. Ze zijn meerdere malen getraumatiseerd en niet goed genoeg geholpen. We weten dat de problematiek uit hun jeugd leidt tot ongezond functioneren in de jongvolwassenheid. En des te meer ernstige gebeurtenissen ze hebben meegemaakt, des te zwaarder is de problematiek op latere leeftijd. Dat zien we terug in de dagelijkse praktijk in het transformatietraject bij De Nieuwe Kans, onderdeel van iHUB.

Huisje, boompje, beestje

Hoe eerder problemen worden aangepakt, hoe beter. Soms vragen mensen: Het is toch al te laat. Kunnen we ze niet beter

KAN JE ZE NIET BETER GEWOON OPSLUITEN?

'Jongemannen, pak je kans!'

Laura van Duin

Laura van Duin: 'Ze maakten dingen mee die een kind niet hoort mee te maken.'
(Foto: Bas Losekoot)

gewoon opsluiten? Het antwoord hierop luidt volmondig: Nee, het is nog niet te laat. Jongemannen die een gedragsinterventie als bij De Nieuwe Kans afronden, vervallen namelijk minder vaak in crimineel gedrag. Voor jongemannen die veel contact met justitie hebben gehad, is het wel moeilijker om na afronding van een gedragsinterventie een baan vast te houden of een opleiding af te ronden. Wat ze wel vaak hebben is veel veerkracht, motivatie en wilskracht ook door het harde leven van de straat. Met de juiste ondersteuning uit het eigen netwerk en professionals is het mogelijk om stabiliteit te bereiken. Essentieel is dat alle problemen aangepakt worden met langdurige ondersteuning tijdens een gedragsinterventie zoals geboden door De Nieuwe Kans. Een veelzijdige aanpak, laagdrempelige hulp en vertrouwen in de professionals zijn hierbij nodig. Vertrouwen van professionals in de jongvolwassenen, geduld en werken vanuit een trauma geïnformeerde

Het antwoord hierop luidt volmondig: 'Nee, het is nog niet te laat'

Met de juiste ondersteuning uit het eigen netwerk en professionals is het mogelijk om stabiliteit te bereiken

benadering hebben de jongemannen ook nodig; het is maatwerk. Specialistische hulp is belangrijk voor de aanpak van trauma's, verslavingen, antisociaal gedrag en depressies. Dat vraagt om meer samenwerking tussen justitie en de geestelijke gezondheidszorg. De meeste jongemannen willen uiteindelijk een stabiel leven met huisje, boompje, beestje. Ga samen op zoek naar de motivatie en jongemannen, pak je kans!

(*Hier is sprake van als zich in een gezin bij een of meerdere gezinsleden uiteenlopende problemen heersen op verschillende leefgebieden, bijvoorbeeld school, vrije tijd, werk, financiën, wonen etc.)

WIJ TWEE

'k Herinner me niet meer dat ik ooit jong was,
Voorbij die uitgebrande, valse dag.
Het is alsof ik nu in vroeger oogen
Mijn evenbeeld ook onvergeven zag

Als spookbeeld glijd ik in mezelf en dieper
voorbij de echo's van verleden taal,
en volg met stille, ijzige verbazing
de schaduw van een ooit gedroomd verhaal

Als ik mezelf, alsof 't een vriend was, op zoek
draag ik een dolk verborgen met me mee.
En kracht noch woede zijn er in mij over
Waar in we konden samengaan, wij twee.

Nizametdin Achmetov - Sovjet Unie 1976-1987 werd bijna twintig jaar opgesloten in kampen, gevangenissen en psychiatrische inrichtingen. Dat laatste was nieuw.

Via medicatie en psychiatrische 'behandelingen' trachtte men de geest van de mens aan banden te leggen.